1220.c.39
2

De kleyne Cathechismus, oft Kinderleere der Duytscher Ghemeynte van Londen.

Ghemaeckt, door Marten Micron.

Coloss. 3. c. 16.

Het woord Christi woone ryckelick in v, mit alle wysheyt.

Ghedruckt te Londen, by Jan Daye, den 24. Junii. 1561.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

Jan a Lasco tot den Godsalighen Leser.

Christeticke leser, mit desen kleynen Catechismo, willen wy wt uwe handen niet nemen den grooten, die alle Sondaghe ordentlick verklaert werdt tot onser Ghemeynte: mer alleenlic der iongkheyt een korte forme voorstellen, welcke sy te beter van buyten leere, eerse tot den Nachtmale des Heerē toeghelatē werde. So sullen dan de Ouders haer ionckheyt hier in (so sy voor God schuldigh syn) neerstelick onderwysen, sonder noch tans hen seluen te vergheten.

Want dese leere werdt een kinderleere ghenaemt, niet om datse den kinderen alleene aen gaet, mer om dat de selue een yeghelick mensche, eer hy volwassen is behoorde te bekennē, ende daer na syn leuen te stellen, ende oock syn kinders te leeren. Die dan volwassen synde, hier in noch niet gheoeffent syn, datse sick niet schamen mit den kinderen Christi, Christū te leeren, op datse van Christo om, haer opghesette onwetenschap willen, niet eewelick verworpen werden.

(.·.)

45
6 14
134
BRITISH MUSEUM

Van der Kennisse Gods.

Vraghe.

WAertoe bistu van God gheschapen: ende in dese werelt ghestelt?

Antwoorde.

*Op dat ick God myn leuen langk, te rechten leerne kennen ende dienen: ende *eyndelick mit hem inden hemel leue in eewigheyt. 1. Tim. 2. a. 4 Ephes. 1.

Vraghe.

Kanmen doch wt dat natuerlick vernuft der menschen, eenighe salighmakende kennentschap van God hebben?

Antwoorde.

Neent: Mer men moet de selue, door de verlichtinghe des heylighē Gheests, alleenlick wt den woorde Gods halen, namelick wt de schriften des ouden ende nieuwen Testaments. 1. Cor. 3. c. 10 2. Tim. 2. b. 15. 16.

Vraghe.

Wat leert ons de Schrift in sonderheyt van God?

Antwoorde.

Wat syn wesen ende wille sy.

Vraghe.

Wat leert ons de Schrift van syn wesen?

Antwoorde.

* Dat hy eewigh, goet, wys, mach-
Deut. 6. a. 4. tigh, rechtueerdigh end eenigh zy: in
Mar. 12. c. 27
Mat. 19. c. 17
† Mat. 3. 16. wesen † dzyuuldich nochtans in perſoo-
28. d. 19.
1. Joã. 5. b. 7. nen. Die daer is, de Vader, end de So-
ne, ende de heylighe Gheeſt.

Vzaghe.

Souden wy deſe weſentlicke eenig-
heyt Gods, in dzyuuldigheyt der Per-
ſoonen, wt onſe vernuft niet konnen be
grypen?

Antwoorde.

Neen wy: § Want de natuerlicke mẽ
1. Coz. 2. d. 14 ſche begrypt niet de ſakẽ die God aen-
gaen: Ja, wy ſelue, die dooz dẽ Gheeſt
Gods ghebozen ſyn: * ſien nv God al-
1. Coz. 13. d. 12
* 1. Joã. 3. a. 2 leenlick, als dooz eenen ſpieghel, * mer
hier namaels ſullen wy hem eerſt ſien
van aenſichte te aẽſichte, ghelyck hy is.

Vzaghe.

Wat ſullen wy in ſonderheyt in ſy-
nen wille mercken?

Antwoorde.

Hoe dat hy t'onſwaerts gheſint is:
Deu. 32. e. 36. ende wederom hoe wy t'hemwaert be
Nu. 15. d. 39. 40. hoozen gheſint te weſen. Te weten: dat
Lu. 6. e. 35. 36 wy hem ghehoozſaen ſyn, in het onder-
houden ſyner geboden.

Vzaghe.

Wat

Wat ſyn de ſtucken die wy, volgende t'beuel Gods, doen oft laten ſullen?

Antwoorde.

De ſelue ſyn in thien gheboden kortelick begrepen, mit dese nanolghende woorden.

Exo.20.a.2. Deut.5.a.6.

Ick bin de Heere dyn God, die dy wt Egyptē lande, wt den dienſt huyſe, gheleydt hebbe. Du ſalt gheen ander godē voor my, noch neuen my hebben. I.

Du ſalt dy gheen beelden, noch eenighe gelyckeniſſe makē, noch van t'ghene datter bouen in de hemelen is, noch van datter onder opter aerden is, of van datter in de wateren onder de aerde is. En aenbidſe niet, noch eerſe, noch dienſe niet. Vvant ick de Heere dyn God bin ſterck ende ieloers, die daer beſoecke der vaderē miſdaed in dē kinderē, tot in dat derde end vierde ledt, der ghener die my haten. End ick doe bermhertigheit an veel duyſendē, die my lief heb II.

ben, end myn gheboden onderhouden.

III. Du ſalt den naem dyns Heeren dyns Gods, niet te vergheefs of lichtueerdelick ghebruycken, wāt de Heere ſal hem niet ongheſtraft laten, die ſynen naem te vergheefs ghebruyckt.

IIII. Sy ghedachtigh des Sabbaoths dagh, dat du dien heylighſt. Ses daghen ſalt du arbeyden, ende al dyn werck doen, mer de ſeuenſte dagh, is de Sabbaoth des Heeren dyns Gods: dā ſalt du gheē werck doen, noch dyn ſone, noch dyn dochter, noch dyn knecht, noch dyn dienſtmaeght, noch dyn vee, noch dyn vrēdelinc, die in dyner ſtādpoortē is. Vvant in ſes daghē heeft de Heere hemel ende aerde ghemaeckt, ende die ſee, ende al datter in is: End hy ruſte ten ſeuenſten daghe. Hierom ſeghende de Heere den Sabbaoth dagh, ende heylighde hem.

Du salt dyn vader end moeder æeren, op dat du langhe leueſt op aerden: end dat het dy wel gae in den lande, dat dy de Heere dyn God gheuen sal.

Du salt niet dooden. VI.

Du salt gheen ouerspel doen. VII

Du salt niet stelen. VIII.

Du salt gheen valsch ghetuyniſſe spreken teghē dynen naestē. IX. X.

Du salt niet begheeren dyns naesten huys. Du salt niet begheeren dyns naesten wyf, noch synen knecht, noch syn ionckwyf, noch synen osse, noch synen esel, noch oock eenigh dingk dat syn is.

Vraghe.

Hoe werden dese thien ghebooden ghedeelt?

Antwoorde,

In twee tafels, waer af die eerste, in vier ghebooden begrepen, God aensiet: de ander, in ses ghebooden begrepen, aensiet den naesten.

Exo. 32 d. 18 32. d. 15 34. 4. Deu. 9. c. 15

Vraghe.

Wat eyscht God door d'eerste ghebod?

Antwoordе.

Mat.4.v.10 Luc.4.v.8. Esai.44. Exo.12.c.29 Rom.8.k.38 Joan.3.v.16

* Dat wy hem wt herten dienē ende aenbidden, ende houden voor den eenighen Heere ende Salighmaker, * die daer alleen wilt ende magh saligh maken: ghelyck* hy in de verlossinghe der kinderen Israels wt Egypten, klaerlick bewesen heeft: end alderklaerlickst in de overleveringhe syns Soons in den dood des cruycen, voor ons ellendighe menschen, die noch syn vyandē waren.

Vraghe.

Wat begheert de Heere meer door dit ghebod?

Antwoordе.

Esa.21.d.45 Jere.9.d.31

Dat wy gheen vreemde goden volghen sullen, by den welcken sy grouwelick teghen dit ghebod sondighen, die haer wyscheyt, gherechticheyt, oft magh ticheyt te veel toeschryven, oft eenighe creaturen meer dan het ghevoorloeft is betrouwen oft vreesen, welcke alle vreē de goden syn.

Vraghe.

Deu.4.c.15

Wat eyscht de Heere door het tweede ghebod?

Antwoordе.

Dat niemand hem, * wt syn vernuft eenighen wtwendighen dienst verstere, door

re, dooꝛ opꝛechtinghe der beelden, die aller valſcher Godsdienſten een ooꝛſpꝛongk ſyn. * Want hy wilt aenghebeden weſen, indē Geeſt ende waerheyt. Joā.4.c.24

Vꝛaghe.

Wie ſynſe die dit ghebod ouertredē?

Antwooꝛde.

* So vele alſſer God buyten ſyn wooꝛd eenen nieuwen dienſt verſieren, of van andere verſiet, volghen. § Oock die eenighe beelden tot eenighē Gods dienſt maken, of doen maken, ende bewaren, oft inwendelick aenbidden. Elſa.29.d.13 Mat.15.a.8 Pſa.115 a.4 § Deu.27 c.15 Elſa.44.d.9

Vꝛaghe.

Wie ſynſe die de beelden aldus aenbidden?

Antwooꝛde.

* Inwendelick aenbidden ſy de beelden, die daer af eenighe hulpe verwachten, wanneer ſyſe dienen: oft de ſelue vꝛeeſen, wanneer ſyſe verachten. Elſa.44 c.17 Iere.10.a.3.

Maer wtwendelick werden ſy menghꝛerley wyſe aenghebeden, te weten, mit kniebuyginge, cuſſen, keerſen, mit een eerbiedigh aenſien: ende der ghelycken. Baruch.6. Dan.3. 1.Re.9 d.18

Vꝛaghe.

Maer verſtooꝛt ſick oock God, alſmen in deſer wyſe dit ghebod ouertreedt?

Antwoorde.

Ezech. 14. k
Osee. 8.
† Esa. 44.
g. 18.
Ro. 1.
Bay. 14.

Ja hy grootelicx: * end straft grouwelick mit kryghen, hongher, pestilency, † end mit verblintheyt des ghemoeds, ouermits dat hy een sterck ende ielovers God is, die door sulcken veel dendienst, ende versierde Godsdiensten vergheten werdt, end syn woord veracht.

Vzaghe.

Wat eyscht God door het derde ghebod?

Antwoorde.

ephe. 5. d. 17
Lu. 10. d. 22
esa. 48. d. 18

Ten eersten, * dat wy hem oprechtelick na syn woord leeren kennen, ende hem bekent hebbende, hem mit syn toebehoorende eere vereeren. Ten anderē, dat wy syn woord gheerne, * end mit groote ootmoedighept, so wel ten huyse, als in der Ghemeynte hooren ende handelen. Ten derden, dat wy hem alleenē in alle gheestelicke end lichamelicke verdrieten, nae synen wille, voor hulpe aenroepen, end hem voor de ontfanghen weldaden dancken. Ten vierden, dat wy, * volghende onsen roep, syn

Esa. 66. d.

Luc. 9. a. 8
ende. 12 g 60
† 1. pe. 4 b 11

nen name belyden, † ende niet spreken, dan dat syn godlicke Maiesteyt magh groot maken. * Ten lesten, dat men niet

Deu. 6. b. 13
Exo. 23 g. 32
esa. 45. b. 23

sweeren sal, dan by synen naem alleene,

als

als de eere Gods, ende de salighept des naestē dat sal eyschen: † welck men oock trouwelick houden sal. † Psa. 15. d. 4

Vraghe.

Wie spnse die dit ghebod ouertredē?

Antwoorde.

Ten eersten, die Gods woord tot tooueric, bedrogh, loghenē, lichtueerdighept, ende tot bedeckinghe eenigher valscher Godsdienſten misbruycken. Ten anderen, die God * mit lippen, ende niet mit herten aenroepen. Ten derden, die yet buyten den woorde Gods tot God oft tot eenighe creaturen belouen, of sodanighe belofte volbringhē. Ten vierden, die God lasteren, of tot de lasterynghen der anderē lachen, of door de vinghers sien. Ten lesten, die daer onbehoorlick sweeren, of anderē een oorsake syn, om t'selue te doene. Esa. 48. d. 1. Mat. 15. d. 8. Len. 24. d. 11. Ro. 1. d. 32.

Vraghe.

Is het dan den Christenen ghedoorloeft, eenighe twyfelachtighe sake mit eenen eede te beschepden?

Antwoorde.

* Lichtueerdighe eeden, wt een quade ghewoonte, syn in der schrift gantselick verboden: † mer de oprechte ende ernstighe, die de eere Gods ende de liefde veruoorderen, syn ghedoorloeft ende Mat. 5. d. 37. Jaco. 5. d. 12. Deu. 6. d. 13. ende 10. d. 20. Jere. 4. d. 1. ende, 12. d. 16.

ende

*esa.45 d.23 ende noodigh: * aenghemerckt dat sy
†Joā.3 a.5. van God ghebodē syn, † ende van Chri
2.Co.1.d.18 sto end syn Apostelen, ende andere hey-
Gen.21.d.31 lighe mannen beyder testamenten ghe
25 d.32.26.g bruyckt.
31.ende 31.g
53.

Vraghe.

Wat is'er noodigh tot eenen behoor lícken eed?

Antwoorde.

Deu.6.b.13 *Ten eersten, datmē alleenlick swee-
ende 10 d.20 re by den name Gods, † welcke alleene
† Je.17 b 10 de verborghentheden der herten bekēt,
*esa.45.65 e *ende alleen verderuen ende saligh ma
c.15. ken kan. End niet by creatueren, welck
Exo.23.g 31 oock God verbodē heeft. Ten anderē,
Jos.24 c.14 dat de saken sulck syn, † dat sy de eere
Jere.5.a.2. Gods vercorten, oft den naesten ver-
Soph.1.a.5 hinderen souden, t'en ware datse eynde
† Jer.4.a.2 lick mit eenen eedt beuestight wurden.
Exo.22 b.11 *Mer in alle andere sakē sullē wy spre-
*mat.5.k.17 ken, Ja, ia, Neen, neen: t'en sy dat wy
Jaco 5 c.12 van God swaerlick ghestraft willen wesen.

Vraghe.

Waertoe heeft God het vierde ghe bod vāder heylighmakinghe des Sab-baoths ghegheuen?

Antwoorde.

Op dat wy door onse boosheyt, oft door de eenparighe sorchfuldichdeden

deses

deſes leuens, ſynder nemmermeer ſouden vergheten, of hem ſlappelick dienē, ſo heeft hy ghewilt, dat wy in ✶den leuenſten dagh, vry van alle werckē, ons gantſelick ſouden voeghen, om de godſalighept te leernen. Exo. 31. c. 15

Vraghe.

Hoe werdt dit ghebod ghehouden?

Antwoorde.

✶Is't dat wy ons ſelven verſaeckt hebbēde, den Heere door ſynen Gheeſt in ons laten wercken. Ten anderen, is't dat wy den gantſen Sabbaoths dagh, van onſe daghelickſche werckē ledigh ſynde, ons gantſelick voeghen (ſo verre als't moghelick is) om in de gheme yne vergaderinghe Gods woord te hoo ren, end ander Chriſtelicke oeffeningē, wten woorde Gods ingheſtelt, te ghebruycken: op dat wy in alle godſalighept onderhouden ende verſterckt moghen werden. Ten leſten is't dat een yeghelick ſyn kinders ende dienaers neerſtelick tot de Chriſtelicke Ghemeynte bringhe ende ſtuere. Esa. 56. a. b. 58. b. 66. d. e. 1. Cor. 16. a. 1. Exo. 20. b. 1.

Vraghe.

Wie ſynſe die dit ghebod ouertredē?

Antwoorde.

✶Ten eerſten, die de Heylighe ghemeyn vergaderinge door ſlappigheyt, gul-

Nu.15 d.31.
Ier.17 c.22.
Ezech.20.
2.pa.36 b 14
Nehem.5.a
¶ 1.Cor.10.
b.7.
2.Cor.6.c.14

gulsicheyt, lichtuerdicheyt, oft ghierichcheyt eenichsins verlaten, oft andere oorsake gheuen te verlaten. ¶ Ten andere, die sick in sulcke vergaderinghe vinden, daer de valsche Godsdiensten alleenlick d'ouerhand hebben, oft d'instellinghen Christi verkeert werden.

Vraghe.

Wat is, volghende t'vyfste ghebod, vader ende moeder eeren?

Luc.19.b.31.
Ephe.6.a.1
Spr.23.c.22
Eccle.3.b.9

Antwoorde.

De selue, hoe sy oock in de werelt veracht syn, vereeren. Ben in alle dinghen die den wille Gods niet wederstaet, ghehoorsaem wesen. End de selue in noot, na onse vermoghē helpen ende by staē. Ho wie dese stucken veracht, die ouertreedt dit ghebodt.

Vraghe.

Wie salmē onder den naem der Ouderen verstaen?

1.pet.2.c.13.
Rom.13.a.1
1.thes.5.c.12
Colos.3 b.22

Antwoorde.

Alle die ons in de plaetse der Ouderē voorstaen, als syn de Ouerheyt, Dienaers des Woords, Mombaers, Huysheeren, Schoolmeesters, ende dierghelycke, welcken allen, eenen yeghelickē in synē graed, wy, eere schuldigh syn.

Vraghe.

Waerō heeft God de langkheyt des leuens,

leuens, desen ghebode aenghehanghē? Ephe. 6. a. 3.

Antwoorde.

Op dat hy ons, die van natueren opgheblasen ende wederspannigh syn, te beter tot onderdanigheyt brenghen soude, want wy alle van natuerē een langk leuen begeeren. D'welck als ist dat de godsalighe hier niet altyd verweruen, so verweruē sy't nochtās hier namaels. Mer de boose, end die harē ouderen onghehoorsaem syn, werdē dickmael door de scherprichters, ✝ of andersins haeste lick van hier gheweert, of langkleuende in ellendicheyt, iammerlick vergaē: ende eyndelick, ten sy dat sy sick beterē, sullen vanden eewighen leuen wtghesloten werden.

Sapien. 4. Prouerb. 20 Ezech. 22. 1. Sa. 3. c 14 Deu. 22. d. 18 ✝ 3. sa. 18 c. 14

Vraghe.

Hoe werdt het seste ghebod, van niet te dooden, ghehouden?

Antwoorde.

Is't dat wy tot allē menschen, oock tot onsen vyanden wel ghesint syn, end de selue na onse vermoghen bystaē, dat sy in gheenderhande quaed der sielen of des lichaēs vallē: oft is't dat sy daer inne gheuallē syn, daer wt verlost werdē.

Luc. 6. d. 27. Ro. 12. d. 20.

Vraghe.

Hoe werdt dit ghebod ouerghetredē?

Antwoorde.

Ten

Ten eerſten, als wy yet doen, daer door datmen tot doodſlaghen koemt: te
Mat.5.c.22 weten, als wy yemand wter herten quaed gonnen, benyden, haten, *door ghebaer,
Le.19.d.17. woorden, oft wercken tot gramſchap
Mat 18.b15 verwecken, ende der ghelycke. *Voorts
1.Cor.5 a.2 als wy den broeder die daer in ſondighende, niet willen vermanen, noch tot
1.thel.5 c.14 de Ghemeynte brenghen, als ſy de ver-
†Lu.6 d.28 maninghe verachten. † Ten leſten, als
Ro.12.d.19 wy veronghelyckt ſynde, ons ſelven
Mat.5.c.21 ſoecken te wreken.

Vraghe.

Salmen dan de boosheyt onghestraft laten?

Antwoorde.

Den.13.10. Neent: De boosheyt moet wel ghe-
Nu.14. ſtraft wesen: mer niet van alle menschen, mer alleenlick van de ghene die daer toe van God na haer bedieninghe ghestelt syn: Als de Overheyt, die last ende beuel heeft, om de boosheyt mit den sweerde te straffen, ter voorderinge der
Ro.13.b.4. eeren Gods, ende des ghemeynen vredes. Hier moet alleenlick toeghesien syn, datter gheen verkeerde sinnelickheyt
Pro.17.c.15 ghebruyckt sy in het straffen: ende dat
Esa.5.c.23. de onbeschuldighe voor de beschuldighe niet ghestraft werden.

Vraghe.

Hoe

Hoe werdt het seuenste ghebod, van gheen overspel te doene, gehouden?

Antwoorde.

Ten eersten, als de band des houwelicks in alle reynigheyt gehoudē werdt. 1.Cor.7.a.5 Deu.22.b.13
Ten anderen, als yemand matelick alle dinghē ghebruyckt, die de quade lusten verwecken: als syn spyse, dranck, ende kleeders. Ten derdē, alsmen de verloeckinghen der booser lusten, door soberheyt ende ghebeden neerstelick wederstaet. Eph.5.d.18 Ten lesten alsmen ✶ straft, die daer ontuchtelick wandelen of spreken. Eph.5.c.11

Vraghe.

Wie synse die dit ghebod overtredē?

Antwoorde.

Ten eersten, so vele als daer doen anders dan het nu gheseyt is, haer ledematen tot oncuyscheyt veroorsakende. Eph.4.d.19 Ten anderen, die daer volghen het voedsel aller quader lusten: als syn ledigheydt, dronckenschap, brasserie, onreyne klap, liedekens ende boecken: ende de ghemeinschap der onreynigher menschen. ende 5.a.4.18 Gala.5.c.19 Ten lesten, die daer lieuer branden, dan inden Heere trouwen. 1.Cor.7.b.9

Vraghe.

Hoe onderhoudtmen dat achste ghebod, van niet te stelen?

Antwoorde.

Exo.20.c.17 Als wy mit den onsen te vzeden syn,
Heb.13.a.5. ende den anderen haer weluaert niet
1.Ti.6.b.10 misgunnen: noch teghen de ghene die
rycker syn dan wy, murmureren. Ten
anderen, als wy in alle dinghen mit on-
sen naesten so handelen ⁎in ghewighte,
le.19 g35.36 ghetal, ende mate, als wy souden begee
Deu.25.c 13 ren, datmen mit ons handelen soude.
Gala.6.c.10 Ten lestē, als wy de armen, end ⁎in son
derheyt de huysghenootē des gheloofs,
na onse vermoghē helpen ende bystaē.

Vzaghe.

Hoe werdt dit ghebod overghetredē?

Antwoozde.

Pro.20 b.10 ⁎Ten eersten, als wy door bedzogh
23.
Iere. 5. onsen naesten eenighe schade aendoen,
syn ghewin verhinderende, weerēde, of
Mat.6.c.19 verminderende. ⁎Ten anderen, als wy
Pro.28.c 20 ghierighlick mit grooter sorchvuldig-
†Deu.24.c 14 heyt haestelick soecken ryck te werden.
Ier.34.c 16 †Ten derden, als wy mit onsen arbey-
Jacob.5.a.4 deren teghen alle redelickheyt handelē,
Deu.22.a.4 of hen den rechten loon onthouden of
Exo.22. b.7 verkorten. ⁎Ten vierden, als wy t'ghe-
Eccl.29.a.4 ne dat ghevonden end t'onser trouwe
bevolen, of gheleent, of te pande ghe-
gheven is, ia alle dat eens anderen is,
t'onghelycke, teghen den wille des mee
Luc.16 d.15 sters houden. ⁎Ten vyfsten, als wy on
†Rō.13.a.2 se goet onmatelick overdrenghen. † Tē

lesten,

lesten, als wy onse Ouerheyt, * Heerē, oft Meesters, onsen arbeyd ende dienst niet ghetrouwelick wtrichten. Titum.3.a.1 Mat.22.b.21 *Col.3.d.22 Ephe.6.a.5

Vraghe.

Wat eyscht de Heere doo'r't neghenste ghebod, van ghēē valsch ghetuyghenisse te spreken teghen onsen naesten?

Antwoorde.

Ten eersten, dat wy de loghen hatende, alle dinghē oprechtelick end sonder gheueynsthept *mit onsen naesten spreke: de waerheyt beminnende, ende sprekende, ende ouer al tereeren Gods, end oorbooz des naesten veruoorderende. Ten anderen, dat wy den goeden name onses naesten, als onsen eyghenen, beschermen. Ephe.4.k.25 Zach.8.c.16 Psal.15.a.2. ende 34.c.14

Vraghe.

Wie synse die dit ghebod ouertredē?

Antwoorde.

Ten eersten, alle smeeckeleers, oft pluymstryckers, ende alle die valsch getuyghenisse spreken, beschermen, oft bewilighen. Ten anderen, die de waerheyt onbehoorlick verswyghen. Den name haers naesten mit lasteringhen, ouerdraghinghen, ende lichte suspicien beschadighen. Ten derden, die de ichtueerdighe ouerdraghers gheerne Psal.28.b.4 Pro.6.b.19. ende.12.b.17 ende 20.c.19. Deu.19.d.18

Jaco.3.c.9. ende.4.c.11. Pzouer.26.e

ghehooz gheuen, end de onghehoozde partie lichtueerdelick ⋆verdoemē. Ten leſten, ſo veel als'er om haer ſchādelick ghewins of wzaeckgierichepts wille, ⋆aenklaghen, ghetuyghen, oft klachte aennemen, of een valſche ſake beſchermen.

Deu.1c.16. ende.16 d.19

Vzaghe.

Wanneer werdt het leſte ghebod onderhouden?

Antwoozde.

Rom.7.d.18 Deu.10.c.12 Mat.5.c.28

Als wy in t'herte mit warachtighe liefde Gods end onſes naeſten, gantſelick beuanghen ſyn, ſonder eenighe quade ſinnelickheyt: end alle quade begheerlickheyt (die daer is de wozтel aller quaden) van ons gheweert werdt.

1.tim.6 b.19

Vzaghe.

Wie ſynſe die dit ghebod ouertredē?

Antwoozde.

Rom.7.d.22 23.

Die daer in haer herte gheuoelē gheneghentheden, die den wille Gods wederſtaē, hoe kleyn of onbedacht ſy oock ſyn moghen: ende die de ſelue, op datſe niet inder daed doozbzeken, niet vzomelick wederſtaen.

Galat.5.d.

Vzaghe.

Kanmen deſe thien gheboden niet in't kozte begryppen?

Antwoozde.

Ja'et, Want Chriſtus ſelue heeftſe in't

in't kozte begrepen in deser wyse: ✶ Du salt dynen Heere dynen God beminnē wt gantsen herte, wt gātse dyn siele, wt gantse dynen ghemoede end gantse dyne krachten, ✶ ende dynen naesten als dy selven. Want dit syn de Wet end Pzopheten. Mat.22.d.39 Lu.10.e.27. Mat.7.b.12.

CVan de kracht der Wet, end den Ghelooue.

Vzaghe.

Is't oock den menschen gheoozloft wt syn eyghen goetduncken, in de plaet se deser voozseyde ghebodē Gods, nieuwe in te stellen, of andere daer toe doē?

Antwoozde.

Neent, want God doet alle syn saken volcomelick: ende werdt dooz menschē instellinghen (also hy selue betuyght) te vergheefs ghedient. Coloss.2.b.8 Esa.29.d.13 Mat.15.a.8.

Vzaghe.

Mer die de voozghemelde ghebodē Gods te vollen onderhouden, souden die doch saligh werden? ende wederom diese ouertreden, verdoemt?

Antwoozde.

Ja sy, want daer staet gheschzeuen: ✶ Diese doet die salder in leuen. ✝ Ende wederomme, Veruloeckt sy so wie daer niet blyft in al het ghene dat gheschze- Leu.18.a.5. ✝deu.27.d.26 Gal.3.b.10.

een is inden boeck der Wet, om dat te doen.

Vraghe.

Hoe ſullen wy tot de volcomen ghehoorſaemheyt der gheboden Gods moghen komen?

Antwoorde.

Rom. 5. c. 14 1. Cor. 15 c. 21 Gen. 2. c. 17. ✝ Rō. 7 c. 14

Niet wt ons: ✶ die door den val Ade ten eewighen leuen dood ſyn. ✝ Want de Wet is gheeſtelick, ende wy ſyn vleeſchelick, verkocht onder de ſōde. By dē welcken wy alle verdoemeniſſe onderworpen ſyn: ghemerckt dat hy ✶ verſtoeckt is die in eē ſtuck beſchuldight is.

Gala. 3. b. 10 Jaco. 2 b. 10

Vraghe.

Hoe is't dan moghelick dat wy ſaligh werden?

Antwoorde.

Rom. 3. D 24. ende 5. b. 8. ✝ Gal. 3. b. 13 Ephe. 1. d 2 ende 6. d. 16. 1. Cor. 2. a. 2 1. Joā. 1. c. 7 ende 2. a. 2.

Door de gheſchēckte weldaed Gods: ✝ die ſynen eenighē Sone voor ons, op dat wy niet eewelick vergaen ſouden, in ✶ de ſchandelicke dood des cruycen, ghe gheuen heeft: op dat alle die in hem ghe looven saligh werden.

Vraghe.

Mer na dat ons Chriſtus wt louter ghenade rechtueerdight, ſyn wy nv vā der ghehoorſaemheyt der Godlicker Wet alſo verloſt ende ontſleghen, dat wy t'ghene dat ons luſt doen moghen?

Ant-

Antwoorde.

Neen wy trouwē. Want daer is een groot onderscheyt tusschen de veruloeckinghe der Wet. *vā welcke ons Christus alleene verlost heeft: end de ghehoorsaemheyt der Wet, welcke hy ons alwegh voorhoudt ende eyscht. Want God na syn gherechtigheyt kan nemmermeer lyden de verlatinghe synder Wet: *mer versoeckt de boosheyt, ende verderft alle sondaers.

Galat. 3. b. 12.
Rom. 8. a. 3.
1. Pet. 2. c. 16
Galat. 5. a. 1.
Rom. 6. d. 16
Exo. 20. a. 5.
Psalm. 5. a. 5.
end 145. b. 8

Vraghe.

Mer ghemerckt dat wy van natueren tot de ghehoorsaemheyt der Wet seer traegh syn, ende altyd min doē dan wy behooren: hoe sullen wy hier moghen ghetroost werden?

Antwoorde.

Van Christo Jesu alleene. Die ten eersten ons door synē Gheest vernieut end verweckt tot een nieuwigheyt des leuēs. Ende ten anderen, al wat in onse wercken noch onreyn ende onvolkomē is, *dat reynight hy, ende volmaket.

Phil. 3. d. 21.
Joan. 3. 8. 2.
1. Joā. 2. c. 9
col. 1. b. 13. 14
1. Cor. 1. a. 8.

Vraghe.

Mer syn oock dese weldaden Christi alle menschen nut?

Antwoorde.

Neen sy, mer den gheloouighen alleene; * Want wie daer niet gheloost,

Joan. 3. c. 18.
Mar. 16 c. 16

Die is van nv veroordeelt.

Vraghe.

Wat is dan eē oprechtigh gheloove?

Antwoorde.

Het is een vast onwanckelbare betrouwen in God, in onsen herten door den heyligen Gheest verweckt, dat hy ons een ghenadich Vader is, om Christi Jesu syns soons wille alleene.

Vraghe.

Mit wat teeckenen werdt dit waerachtich gheloove vanden valschen onderkent? Antwoorde.

Ten eersten, d'waerachtich gheloove, is niet een naeckte historische kennisse, mer ⋆een vast betrouwen. Ten anderē, het heeft syn woonste niet in de lippen, ‡ mer in onse herten. Ten derden, het ⋆aensiet God den Vader ende synē Sone Jesum Christū. Ten lesten, het heeft synen oorsprongk wt den heyligen Gheest, ⋆die ons wederbaert, vernieut, ende aller hande Godsalighe pruchten in ons voortbrengt, ende leert ons in alle dinghen de waerheyt nae t'ghespenbaerde woord Gods. So waer dese teeckens ghebrekē, daer is gheē gheloove, mer alleen een opiny oft meyninghe.

Rom. 4 d. 18
Hebr. 11. 13.
‡ Ro. 10. b. 8
⋆ Joan. 14. b
y. 10.
Joan. 3. a. 5.
Joan. 15.

Vraghe.

Zynder oock eenighe sekere hooftstucken

ſtucken onſes Chriſtelicken gheloofs?

Antwoorde.

Ja'et: welcke in een corte ſpruecke, (d'welck Symbolũ Apoſtolorum ghenaẽ is) begrepẽ ſyn, mit deſen woordẽ:

Ick gheloone in God den Vader almachtigh, Schepper des hemels ende der aerden.

Ende in Ieſum Chriſtum ſynen eenighen Sone onſen Heere.

Die ontfanghen is van den heylighen Gheeſt, gheboren van der maeght Maria.

Gheleden onder Pontio Pilato, ghecruyſt, gheſtoruen, ende begrauen, is neder ghedaelt ter hellen. Ten derden daghe is hy wederom opgheſtaen van den dooden. Is ten hemel opgheclommẽ, litt ter rechter hand Gods des Vaders almachtigh, vã waer hy kommen ſal te oordeelen de leuenden end de dooden.

Ick gheloone in den heylighen

Gheest. De heylighe Christelicke Ghemeynte. De ghemeēschap der heylighē. De vergiffenisse der sonden. De verrysenisse des vleesches. Ende dat eewigh leuē, Amē.

Vraghe.

Hoe werdt dit Symbolum ghedeylt?

Antwoorde.

In drye sonderlicke stucken. D'eerste is van God den Vader, d'ander van dē Sone, ende t'derde van den heylighen Gheest.

Vraghe.

Wat verstaestu mit den woorden, die van den Vader gheseyt syn?

Antwoorde.

Gen. 1. a. 1. ende 17 a. 1. 2

Dat is, Ick ghelooue, dat die eewighe God, myn God end Vader is, die daer is schepper, onderhouder, end regeerder des hemels, end der aerdē, end alles watter in is. In welckē alleene ick gants myn betrouwen stelle, versekert synde dat hy my helpē magh, ende oock wilt, aenghesien dat hy almaghtigh is, ende daertoe myn Vader.

Vraghe.

Wat is, Ick ghelooue in Jesum Christum, synē eenighē Sone, onsen Heere?

Antwoorde.

Dat

Dat is, *ick stelle myn gantsle betrou wen oock inden Sone Gods, als in dē Vader, *ghemerckt dat harer beyder eere euen ghelyck sy: †dooz den welcken ick eenen vzyen toeganck hebbe tot den Vader. Joan. 14. d. 1. *Joan. 5. d. 23 †Eph. 2. d. 18 ende. 3. c. 12.

Vzaghe.

Waerom is hy Jesus, dat is, Saligh maker ghenaemt? Mat. 1. d. 21. Luc. 2. b. 11.

Antwoozde.

Om dat hy syn volck saligh maeckt van huere sondē, ende datter in ghеenē anderē eenighe saligheyt gheleghen is. Mat. 1. d. 21. Act. 4. d. 12.

Vzaghe.

Waerom is hy Chzistus, dat is, de Gesalfde gheheeten?

Antwoozde.

Om dat hy eē eenigh, eewigh, end op perste Koningk, Pziester ende Leeraer synder Ghemeynten is: dooz wiens ozdinancien, offerhande, ende leeringhe alleene, sy gheregeert, ghereynight end gheleert moet wesen, nae t' ghetuyghen der gantser Schzift.

Vzaghe.

Waerom is hy een eenigh Sone ghenaemt?

Antwoozde.

Om dat hy alleen *vander eewigheyt aen, wten Vader ghebozē is, †de wtghe Mich. 5. d. 2. Apo. 1. d. 5. †Heb. 1. d. 3.

dzuckte

*Phil.2.a.6 druckte beelde syns wesens, *hem ghe
† Joā.5 d 23 lyck wesende, † ende by dien eerweer-
*1.Ioā.5.d 13 digh euen als de Vader, *ouermits dat
hy is mit den Vader, warachtich God
Rom.9.b.2. end d'eewigh leuen, *bouē al God we-
sende, in der eewigheyt ghebenedyt.
Amen.

Vraghe.

Zyn wy oock niet Gods kinders?

Antwoorde.

Rom.8.c.15 Ja wy trouwen, * mer alleen door
Gala.4.a.6. aenneminge, ende niet wt natuerē: mer
Ephe.1.b.11 hy is de † natuerlicke, warachtighe, end
† rom.8.a.3. eenighe gheboren Gods Sone.
Joan.1 b.14
end 3.c.18.

Vraghe.

1.Cor.8.b.6 Waerom is hy onse Heere gheheetē?

Antwoorde.

Ten eersten, om dat hy ons door syn
Heb.2.d.14 macht ende goetheyt vā allē onse vyan
15. den, Sonde, *Sathan, dood ende Helle
verlost heeft. Ten anderen om dat wy
1.cor.6.d.19 hem als onsen Heere alle ghehoorsaem-
20.ende.7.d heyt schuldigh syn.
19.

Vraghe.

Hoe heeft hy dese verlossinghe ghe-
wracht?

Antwoorde.

Dit werdt in de nauolghende artike-
len gheleert.

Vraghe.

Wat

Wat beduyt dan, dat Jesus is gheseyt ontfanghen te wesen, van den heylighē Gheest?

Gala.4.d.4
Psal.2.a.1.
Heb.2.d.14.
Joan.1.b.14

Antwoorde.

Dat hy God bipuende, in de volheyt der tyden, de ghedaente eens knechts ontfanghen heeft, mensche, synen broederen ouer al ghelyck, ghewoorden: dat is, dat hy der kinderē vleesch end bloed, in de selue wyse mit hen, wt de maeght Maria deelachtich is ghewoorden, sonder eenighe sonde nochtans. Want dit is gheschiet buyten het toedoen des mans, ✶alleens door het omschaduwen des heylighen Gheests.

Mat.1.c.18
Luc.1.d.35.

Vraghe.

Wat troost hebben wy hier wt?

Antwoorde.

Ten eerstē, dat onse natuere: die door de sonde verōreynight is, door syn heylighe ontfanginghe suyuer ende reyn gheacht is. Ten anderen, dat hy onse eenighe warachtighe Middelaer sy: als die niet alleenlick eender, mer beyder natueren, namelick der Godlicker ende menschelicker, deelachtigh sy.

Psal.51.a.7
1.Tim.2.b.5
Gala.3.c.19.

Vraghe.

Waerom is hy meer in der Schrift gheseyt, vā Maria, dan door Mariam gheboren te wesen?

Ant-

Antwoorde.

Op datter gheen twyffel soude wesen, dat hy syn vleesch wt Maria ghenomen hadde, na den gheslacht Register* van Mattheo beschreuen. Op den welcken hy, eē sone Marie, *de vrucht haers lichaems, † de bloeme der wortelen Jesse, het * saed der vrouwe, end de Sone Dauids, end des menschē, in de Schrift ghenaemt werdt.

Mat. 1.
Luc. 1. d. 42.
† Esa. 11. a. 1
Gala. 1. a. 4.
* Gen. 3 c. 15

Vraghe.

Waerom heeft hem de Sone Gods hier toe vernedert, dat hy vleesch, dat is, mensche gheworden is?

Joan. 1 b. 14

Antwoorde.

Op dat hy na der ontwyffelachtighe leere Pauli, ouer al versocht moghte werden, ende steruen soude, ende door den dood te niet doen den ghenen die daer gheweld des doods hadde, namelick den duyuel.

Hebr. 2. d. 14
ende. 4. d. 15

Vraghe.

Wat houden de nauolghende Artyckels inne, vande cruycinghe, dood, begrauinghe ende nederdalinghe Christi.

Antwoorde.

Sy legghen wt, wat Christus in syn menschelicke natuere * voor ons gheleden heeft: te weten, alderhande ellendigheden, die * alderschandelickste dood des cruy-

1. Cor. 15. a 3
Mat. 27 e 38

cruycē, de begrauinghe syns lichaems, die daer der anderen menschen begrauinghe gelyck was: so dat syn siele van dē lichame, d'welck in't graf lagh, in der waerheyt verscheyden, *in het paradys was. Mit korte woorden, hy heeft den thooren Gods, om de sonde des menschelickē gheslachte, die hy op hem ghenomē hadde, wterlick gheuoelt, sonderlick doe hy aen't cruyce sprack: Myn God, myn God, waerom heefstu my verlaten?

Luc. 23. f. 43
Mat. 27 e 46
Psal. 22. a 1.

Vraghe.

Wat werdt ons hier wt gheleert?

Antwoorde.

*Dat ons nu God de Vader versoent is door Christū, ende om Christus wille, *welcke voor onse ouertredinghen ghewond is, ende is in tween ghewreuen voor onse boosheyden, want de straffe onses vredes is hem op gheleyt, ende door syn slachvlecke syn wy ghenesen. Hy dē welckē wy oock om syns naems willen, *alle schande ende cruyce gheerne draghen sullen: ‡ end ons seluen den broederen te goede laten komen: end ons van sonden, daer voor hy ghestoruen is, neerstelick wachten.

Ro. 16. d. 24
Esaie. 53. b. 5
Hebr. 13. c. 13
1. Pet. 2. d. 11
Ephe. 5. c 20
‡ 1. Jo. 3 c 16
Rom. 6. b. 12

Vraghe.

Wat leeren wy wt der verrysenisse Christi?

Ant-

Antwoorde.

Rom.14.c.11 ✝ Joã.2.c 19 ende.10 d.18 Joan.5.c.25 1.cor.15 e.22 Joã.11.c.25 ✝ Rõ.6.a.4.

Aldereerst, ⋆dat hy is de ouerwinner aller onser vyandẽ, ✝na dat hy hem seluen van den dood heeft konnen op verwecken, ⋆Ten anderen, dat wy oock in onse lichamen door hem verrysen sullẽ. ✝Ten lesten, dat wy na eẽ nieuwigheyt des leuens staen sullen.

Vraghe.

Wat is, hy is in de hemels gheklommen?

Antwoorde.

Mat.1 c.16. ✝ Act.1.b.9. ende.3.d.12. Hebr.7 d.26 ⋆1.Joã.2.a 1 Rom.3.d.25 ende.8.f.34. ✝ Joã.14 a 2 ende 17 d.24 ⋆Joã.5 d.24 Apo.14.c.13 ✝ Col.3.a.1. Phil.3.d.20 Rom.6.a.4

Dat is, Jesus Christus, in dat eenigh lichaem onses vleeschs, ⋆dat hy wt Maria ghenomen heeft, is nerghens in de werelt, ✝mer bouen de wolcken in den hemel, ⋆daer hy onse Voorspreker ende Middelaer is by den Vader, ✝ Gy den welcken ons door hem een plaetse bereyd is, ⋆tot de welcke wy steruende henen varen. ✝ Daerom behoorẽ wy hier leuende, hemelsche ende niet eerdsche dinghen te soecken ende te aendincken.

Vraghe.

2.Pe.3.d.22 Hebr.1.d.13 ende.10.c.13

Wat is de rechte hand des Vaders, aen welcke Christus is sittende?

Antwoorde.

Dese dinghen werden menschelicker wyse ghesprokẽ. Want de Vader heeft gheen rechte hand, noch de Sone eenen stoel, mer door dese spruecke werdt wtghedruckt

ghedruckt de eere end Maiesteyt Christi, die hy nv heeft inden Hemel, oock in syn menschelicke natuere: te weten, dat hy is ⋆werckende end regerende alle dinghē mit den Vader, op dat hy mit hem gheeert ende ⋆aengheroepen werde: niet teghenstaēde, dat hy hier leuēde in dese wereld veracht was, ende noch daghelicks veracht werdt. Phil. 2. b. 13. 1. Cor. 1. 8. 2.

Vraghe.

Wat leeren wy hierin, dat hy gheseyt is te komen om te richten de leuenden end de dooden?

Antwoorde.

Dat de Koningk der koninghē Christus, niet eewelick lyden sal, dat de godsaligheu van den godlooseu alwegh sullen verdruckt wesen. Mer dat hy eens, ⁋ alsmen daer op minst dencken sal, in syn lichaē wten hemel komen sal, baer blyckelick voor de gātsche wereld, niet om leedschap te prediken, ⋆ mer om te richten, so wel de ghene die van den beghinne der wereld ghestoruen, als die alsdan leuende beuonden sullen werdē: eewelick salichmakēde de Godsalighē, ende verdoemende de boosen. Apoc. 1. b. 7. Luc. 17. c. 24. Act. 1. b. 11. ⁋ mat. 13. c. 31. ende 24. c. 37. ende 25. c. 31. Ro. 14. b. 10. 2. Cor. 5. b. 10. 1. the. 4. d. 16.

Vraghe.

Wat is, Ick gheloone inden heyligheu Gheest?

Antwoorde.

Mat.3.d.16 17.ende 18.d 19. Dat is, *Ick bekenne hem te wesen eenen persoon vander Vader ende den Sone verschepden, end nochtans een God mit hen beyden.*Ten eerstē, ouermits dat wy in synen name, so wel als in des Vaders ende des Soons naine ghedoopt werden.*Ten anderē, dat hy een oorspronck ende wtdeelder aller gauen is na synen wille.*Ten derden, dat hy de dienaers gheest tot de Ghemeynte, † welcke hy leydt in alle waerheyt. *Ten vierden, dat hy de Godsalighen herbaert ende vernieut, troost, ende in de hope der salighevt versterckt. † Christum na syn woord in alle syn instellinghen vereert: *de wereld van sonde, ghe rechtigheyt, ende oordeel straft: den vleesche in den † Godsalighen wederstaet: in welcken hy heylighe vruchten voortbringt.

Mat.18 d 19

1.cor.12 b 18

Act.13.a.2. ende.20 f.28 †Ioā.14 d 26 ende 16.b.13 1.ioā.2.d.24 *Joā.3.a.5. Joā.16 c.20 Rom.8.a.2. Ephe.2. †Joā.15 b 8 *Joā.16 a 8 †Gal.5.c 17

Vraghe.

Wat is, Ick gheloove de heylighe Christelicke Ghemeynte?

Antwoorde.

Dat is, Ick gheloove dat Christus in dese wereld syn Ghemeynte heest de gantse wereld ouer ghestroyt. Welcker hy *bruydegoā † hoofd* beschermer, en de heylighmaker sy. Van welcker Ghemeynte ick my gheloove een lidtmaet te we-

Mae.16 c 18 ende.28 d 19

Joā.3 d.29. †Eph.1 d 22 Col.1.c.18. Ephe.5.c.23 *mat.16.c18

te weſen.

Vraghe.

Ouermits datter daer veel bedroghē werden door den tytel der kercken oft Ghemeynte, ſeg doch door wat teekenen dat ick de warachtighe Ghemeynte van de valſche onderkennē ſal, op dat ick wete van welcke ick my affſcheyden, end tot de welcke ick my beghеuen ſal.

Antwoorde.

Daer ſyn twee wtwendighe warachtighe teekēs der wtwendigher kerckē, ★ Namelick de trouwe predicacy des woords, ende de rechtſinnighe oeffeninghe der Sacramenten, na der inſtellinghe Chriſti: tot welcken oock behoort het neerſtigh ghebruyck der Chriſtelicker ſtraffen, end tot ſulcker Ghemeynten behooren ſick alle Chriſtenē mit een open belydinghe toe te voeghen, waer ſy oock ſyn.

Mat. 28. d. 19
Ephe. 5. l. 26
Luc. 9. d. 26.
ende 12. b. 9.
Heb. 10. l. 25

Vraghe.

Mer is't oock ghenoeghſaem om een leuende lidtmaet der Ghemeynte Chriſti te weſen, datmē onder ſodanighe wtwēdige warachtighe Ghemeynte ſtaet?

Antwoorde.

Neen't voorwaer. Want daertoe is noch van noode te hebben ★ den inwendighen aenblas des heyligē Gheeſts. die daer het gheloove end liefde in de

1. Joā. 5. d. 6
Rom. 8. l. 16

warachtighe ledtmaten Christi verweckt ende ontsteect. Alle die hier sonder syn,
Mat.13.d.26 Luc.3.d.17. syn kaf *end drauick onder t'kozen, die t'haren tyde (t'en sy dat sy sick bekeeren) verbrandt sullen werden.

Van de wtwendighe teekenen der Ghemeynte: namelick, het Woozd, end de Sacramenten.

Vraghe.

Mer ouermidts dat in de wtwendighe teekenen der Ghemeynte veel ghe leghen is, wil doch my van de selue vree der antwoozden: ende inden eersten, waerin het woozd gheleghen is?

Antwoozde.

In de Wet end d'Euangelium.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoozde.

Psal.19.b.8 Het is eē verklaringe der Godlicker Maiestept ende willen, volcommelick leerende, watmen doen of laten sal, ver
Rom.3.b.10 Leu.26.e.15 doozdeelende alle de ghene diese eenighsins ouertreden.

Vraghe.

Hoe werdt de Wet ten rechten in de Ghemeynte ghepredickt?

Antwoozde.

Ten eersten, * als de Godsaligheyt ghedreuen werdt, end de dreyghementen mit een stranghe straffinghe der sonden voor ooghen ghestelt werden. * Tē anderen, als alle menschen gheleert werden dat sy onder de sonde besloten syn. * Ten lesten, als de ouertreders ernstlick tot beteringhe in alle manieren vermaent werden.

2. Tim. 4. a. 2
Rom. 11 b. 32
Gala. 3. c. 22
2. Tim. 4. a. 2

Vraghe.

Wat is d'Euangelium?

Antwoorde.

Het is een seker vercondinghe der vergheuinghe der sonden, * alleenlick in den name Jesu Christi ‡ onses eenighen Middelaers: * die daer is gheboren wt den zade Dauids, wt den vaderen wesende na den vleesche, ‡ end warachtigh God in allen gheseghēt in eewigheyt.

Luc. 22. b. 19
‡ Act. 4. b. 10
2. Ti. 2. b. 5.
* Rom. 1. a. 3.
ende. 9. b. 5.
‡ 1. Joan. 5. d 20.

Vraghe.

Magh'er gheen ander Euangelium wesen?

Antwoorde.

Neen't: Want dese leeringhe, is het eewigh, warachtigh, ende eenigh Euāgelium, * end de grond aller Apostelen end Propheten. ‡ Daer kan gheen ander fondament gheleyt, noch ghepredickt werdē. Want wie daer een ander predickt, als waert schoon een Enghel

Ephe. 2. d. 20
‡ 1. cor. 3. c. 11
Galat. 1. b. 8.

wt den hemel, die sy verualoeckt.

Vraghe.

Is het dan een valsche vergaderinghe, in welcke Christo benomen werdt volkomen verghiffenisse der sonden, ok daer syn Godlicke oft menschelicke naturen gheschent oft verloochent werdt?

Antwoorde.

Esa. 7. c. 14. ende 9. a. 5. ende. 11 a. 1. 2 Iere. 23. a. 5 Rom. 1. a. 3. end. 9. b. 5. Hebr. 1. b. 3. ende 2. d. 14.

Ja'et sonder eenigh twyfel, t'en sy dat wy den grond der heyligher Prophetē end Aposteln verwerpen willen, die al dit eendraghtelick vā Christo Iesughe leert hebben.

Vraghe.

Wat is een Sacrament?

Antwoorde.

Mat. 26 c 26 Mar. 14 c 22

Het is een heylighe offeninghe der Ghemeynten, *van Christo ingheſtelt, gheleghen in een inwendigh mysterye ofte verborghenheyt, ende sekere wtwendighe ceremonien: door welcke de gheloouighe ★in de gheschēckte vergheuinghe der sonden door Iesum Christum, 1. Cor. 10 D 16 beſegheit, ende ★haers dienſts tot God 1. Cor. 11 D 20 ende haren naesten vermaent werden.

Vraghe.

Wat is de verborghenheyt der Sacramenten?

Antwoorde.

Het is de ghemeynschap des lichaēs end bloeds Christi: dat is een deelachtigheyt aller weldaden die ons Christus in

syn

syn ghebroken lichaē end wtghestortde bloed verdient heeft.

Vraghe.

Wat is het wtwēdigh dingk in dē Sacramenten? Antwoorde.

Het is een sekere ceremonie, door het woord Gods inghestelt, de welcke in de ooghen ende sinnen vallende: de ghelooughe, so verre als in hen is, * leydt tot de inwendighe verborghenheyt. 1.cor.10 d.16.

Vraghe.

Waer toe syn de Sacramentē inghestelt? Antwoorde.

Meest om twee oorsaken. Ten eersten, op dat sy Gods ghenade den ghelooughen beseghelen. Ten anderen, dat sy de selue haers diensts vermanen.

Vraghe.

Ouermits dat daer dobbel ghebruyck der Sacramenten is, te weten, der beseghelinghe, ende der vermaninghe: seg doch, welck het weerdighste end meeste van beyde sy? Antwoorde.

T'ghebruyck der beseghelinge: Wāt daerwt so is het ander spruytende. End de Sacramentē, door t'ghebod Gods, werden den sommighen wtghedeylt, in de welcke t'ghebruyck der vermaninghe, om der aengheboren kranckheyt willen, gheen plaetse hebben kan. Also

wt den hemel, die sy veruloeckt.

Vraghe.

Is het dan een valsche vergaderinghe, in welcke Christo benomen werdt volkomen verghiffenisse der sonden, ok daer syn Godlicke oft menschelicke natuere gheschent oft verloochent werdt?

Antwoorde.

Esa. 7. c. 14. ende 9. a. 5. ende. 11 a. 1. 2 Iere. 23. a. 5 Rom. 1. a. 3. end. 9. b. 5. Hebr. 1. b. 3. ende 2. d. 14.

Ja'et sonder eenigh twyfel, t'en sy dat wy den grond der heyligher Prophetē end Apostelen verwerpen willen, die al dit eendraghtelick vā Christo Jesughe leert hebben.

Vraghe.

Wat is een Sacrament?

Antwoorde.

Mat. 26 c 26 Mar. 14 c 22

Het is een heylighe offeninghe der Ghemeynten, *van Christo ingheselt, gheleghen in een inwendigh mysterye of verborghenheyt, ende sekere wtwendighe ceremonien: door welcke de ghe-

1. Cor. 10 d 16 loouighe *in de gheschēckte vergheuinghe der sonden door Jesum Christum,

1. Cor. 11 d 20 beseghelt, ende *haers dienst tot God ende haren naesten vermaent werden.

Vraghe.

Wat is de verborghenheyt der Sacramenten?

Antwoorde.

Het is de ghemeynschap des lichaēs end bloeds Christi: dat is een deelachtigheyt aller weldaden die ons Christus in

syn

syn ghebroken lichaē end wtgheſtort de bloed verdient heeft.

Vraghe.

Wat is het wtwēdigh dingk in dē Sacramenten? Antwoorde.

Het is een sekere ceremonie, door het woord Gods inghestelt, de welcke in de ooghen ende sinnen vallende: de gheloouighe, so verre als in hen is, * leydt tot de inwendighe verborghenheyt. 1. Cor. 10 d. 16.

Vraghe.

Waer toe syn de Sacramentē inghestelt? Antwoorde.

Meest om twee oorsaken. Ten eersten, op dat sy Gods ghenade den gheloouighen beseghelen. Ten anderen, dat sy de selue haers dienſts vermanen.

Vraghe.

Ouermits dat daer dobbel ghebruyck der Sacramenten is, te weten, der beseghelinghe, ende der vermaninghe: seg doch, welck het weerdighste end meeste van beyde sy? Antwoorde.

T'ghebruyck der beseghelinge: Wāt daerwt so is het ander spruytende. End de Sacramentē, door t'ghebod Gods, werden den sommighen wtghedeylt, in de welcke t'ghebruyck der vermaninghe, om der aenghebozen kranckheyt willen, gheen plaetse hebben kan. Also

was de besnydenisse in het Oude testament * wtghedeylt den kinderen: die noch niet verstonden, wat dat de besnydenisse des herten was.

Vraghe.

Gen. 17. b. 12 Welck syn de Sacramentē der Ghemeynten Christi?

Antwoorde.

De Doop, end het Nachtmael des Heeren.

Van den Doop.

Vraghe.

Wat is de Doop?

Antwoorde.

Het is een heylighe instellinghe Christi, door welcke syn Ghemeynte, mitten water ghedoopt werdt, in den name des Vaders, end des Soōs, end des Heylighē Gheests. * op dat sy in de ghe schenckte quytscheldinghe der sonden beseghelt, ende oock haers diensts vermaent werde.

Mat 28 d 19
Mar. 16 c 16
Eph. 5. f. 26.

Vraghe.

Hoe luydt de insettinge des Doops?

Col. 2. c. 12.
Titum. 3. b 5
Rom. 6. a. 3.

Antwoorde.

My (spreeckt Christus) is ghegheuē alle gheweld, in den hemel end op erden, Daer om gaet henen leert alle volcken, se doopende in den

dē naē des Vaders, end des Soons end des heylighē Gheestes, se leerende bewaren alles wat ick v ghe boden heb. Mat.28.d.18

¶ Item op een ander plaetse.

Gaet hen (spreeckt Christus) in de gantse wereld, predickt het Euā geliū aller creature, wie daer ghelooft sal hebben, end ghedoopt sal syn, die sal saligh werden. Vvie auer niet ghelooft sal hebben, die sal verdoemt werden. Mar.16.c.15

Vraghe.

Is't ock ghenoegh dat du in dyn kinderdom ghedoopt syst?

Antwoorde.

Neen't en trouwen, Mer ick moet de verborghenheden des Doops leernen, end eewelick in myn herte prenten. Rom.6.a.1.2.4.

* Ock de selue in den gantschen handel myns leuens wtdrucken: anders so sal my de Doop niet tot der saligheyt, mer meer tot der verdoemenisse wesen, Jere.4.d.4. Rom.2.d.27

*ghelyck de besnydenisse den ondanck baren Joden gheweest is.

Vraghe.

Wat leerstu dan in dynen Doop aen merckẽ:

Antwoorde.

Die groote ende onwtspreekelicke genade des Vaders te mywaert door Christum, door de welcke hy my in myn kindezdom, buyten myn verdienſten van ſonden reynighende, door t'ghetuyghe des Doops, tot ſyn kind aenghenomē heeft.

Vraghe.

Wat trooſt heeftu hierwt?

Antwoorde.

1. Pet. 3. v. 21 Dat ick* in myn conſciency gheruſt bin, end verſekert te Gode waert, dat hy my nēmermeer van ſick verwerpen wil, ſo dickmael als ick door eē warachtigh leedſchap myner ſonden, in het ghelooue Christi Jeſu, tot hem om vergiffenisſe kome.

Vraghe.

Wat aenmerckſtu meer in dynen doop?

Antwoorde.

Rom. 6. v. 4 Dat ick myn gantſe leuen langk neerſtigheyt doen moet, om de beelde des doods, begrauinghe, ende verrysenisſe Christi, in alle myn handelinghen wt te druckē, aenghemerckt dat Paulus leert dat de ghene die in Christū Jeſum ghedoopt ſyn, in syn dood, begrauinghe, en de verrysenisſe ghedoopt ſyn.

Vraghe.

Hoe.

Hoe doet ghy dat?

Antwoorde.

Als ick neerstigheyt doe, myn vleesch mit syn lusten ende begheerten te cruycen end te dooden, end den ouden menschē te begrauen, op dat ick in een nieuwigheyt des leuens verryse, ende ✶mit alle menschen vriēdelick leue. Dese dinghē moet ick altyd neerstelick ouerdēcken, mer in sonderheyt als'er yemand in de Ghemeynte ghedoopt werdt. Gala. 5. d 24. Rom. 13. d. 13. Rom. 12. d. 18.

Vraghe.

Is't oock na den woorde Gods ghe oorloeft de onmondighe kinders der Ghemeynte te doopen?

Antwoorde.

Ja'et. ✶Want is't dat Christus syn Ghemeynte reynight mit den waterbade in den woorde, ✶end dat niemand vā den Doop kan weerē de ghene die den heyligen Gheest hebben: ✶ end oock niemād den seghel des godlickē bonds ontreckē kan van den bondghenooten Gods: ✶end dat de Doop toekoēt allen den ghenen, die een saligmakende ghemeynschap hebbē mit God den Vader, end den Sone, end dē heyligē Gheest: so moeten de gheloouighe ouders haere kinderkēs tot den Doop presenterē, ende de ghetrouwe dienaers Christi, vol- Ephe. 5. k. 26. Act. 10. g. 47. Rom. 4. b. 11. Mat. 28 d. 19.

Mat.28 d 20 volghende haren dienst, moetense doopen, t'en trooste der ouderen, ende der gantscher Ghemeynte.

Vraghe.

Hoe so?

Antwoorde.

Mat.19 b 14 Mar.10 b 14 Rom.8. Act.2.f.39 2.Cor.7.c.14 Mat.28 d 19 20. Want de kinderkens syn de sonderlickste lidtmaten der Ghemeynte Christi, ende behooren hem toe, ende hebbē daerom den heyligben Gheest, end syn oock onder den bond Gods ontwyfelick besloten, ende hebben een salighmakende ghemeynschap mit den eewighē end warachtighen God.

Vraghe.

Mar.16 c 16 Mer daer staet ghescbreuen: So wie ghelooft ende ghedoopt werdt, die sal saligh wesen: mer die kinderkens konnen niet gheloouen, noch Christū mondelick belyden, hoe konnen sy dan ghedoopt werden?

Antwoorde.

Mer aldus soudemen oock moghen vraghen: Hoe konnen de kinderkens saligh werden, aenghesien datse niet gheloouen konnen? So salmen dan wt de voorgaēde ghetuyghenissen der Schrifture verseker syn, dat de Doop hen toekomt.

Mar.16.c 16

Vraghe.

Mer

Hier waer toe dienet, datmen van de volwassenen, eerse ghedoopt moghen syn, een gheloove is eyschende, end een mondelicke belydenisse? Act. 8. v. 37. ende 10. v. 43

Antwoorde.

Om dat de Ghemeynte alleen hier door verseker syn kan, datse inden bōd Gods staen, ende lidmaten der Ghemeynte Christi syn. Waer af het gheloove in hen een inwendigh, end de belydenisse des monds een wtwendigh ghetuyghenisse is tot der Gemeynte. Daerom, waert dat de volwassenē, Christum niet recht beleden, oft dat de Ghemeynte seker ware, datse een beuepsde belydinghe dedē, so soudē sy niet ghedoopt werden, ouermits dat de Ghemeynte hier door bekennē soude, datse mit Christo ende synen lichaem gheen ghemeynschap hebben. Rom. 10. b. 9

Vraghe.

Waerom werdt het Gheloove, end de mondelicke belydinghe niet der ghe yckten van den kinderē der Ghemeynte gheeyscht, eer sy ghedoopt werden?

Antwoorde.

Ouermits dat de Ghemeynte van harer saligheyt veel sekerder ghetuygenisse heeft wten woorde Gods, dannē wt de belydinghe der volwassenen hebben Gen. 17. v. 7. Act. 2. v. 39. 1. Cor. 7. v. 14 Mat. 19 b. 14 Mar. 10 b. 14

ben kan. End haer aenghebozē † kranc-
heyt (dooz welcke sy niet gheloouen,
noch belyden konnē) die werdt hen niet
Mar. 10 b. 16 toegherekent om Chzistus wille, ★ in
welcken sy ghesegent, dat is, heylígh,
gherechtígh, reyn, ende geloouigh ghe-
1. Cor. 10. 8. 1 acht werden ★ niet mindan de volwasse
ne gheloouighen. Het selue moetmen
gheuoelen van den Doop der volwas-
senen, doouen end sotten der Ghemeyn
te Chzisti.

Vraghe.

Mar. 16. c 16 Van wien is de plaetse Marci ghe-
spzoken?

Antwoozde.

Is't dat sy verstaen is van den vol-
wassenen alleenlick ghespzoken te we-
sen, te vergheefs werdt sy teghē den kín
derdoop vooztghebzacht, t'en sy datmē
de kinders mit de doouen ende t'on-
rechte wille verdoemen, om des willen
dat sy niet gheloouen.

Vraghe.

Hoe so?

Antwoozde.

Wan inden text by Marco volght,
wie auer niet ghelooft sal hebben die sal
verdomt werden.

Vraghe.

Mer soude dese plaetse eenighsins
oock

ock van den kinderen der Ghemeynten verſtaen moghen weſen?

Antwoorde.

Ja ſy, als men te weten by de gheloouighen verſtaet, die daer metter daed, oft dooz toerekeninghe vooz ghelooui-ghen gheacht ſyn in het aẽſchyn Gods ende der Ghemeynte. Mer de onmondige kinders der Ghemeynte ſyn vooz gheloouighen ghehouden, dooz toerekeninghe Chriſti: aenghemerckt dat in hen is * de gherechtigheyt des geloofs, ſo wel alſe was in den kinderen der Iſraeliten: ſo moeten ſy dan ock ghedoopt werden, ſo wel als de volwaſſen gheloouighen.

Mar. 9. v. 36 ende. 10. v. 14
1. Cor. 7 v. 14
Rom. 4. v. 13

Vraghe.

Mer de onmondighe kinders verſtaen noch begrypẽ deſe genade Gods t'henwaerts niet.

Antwoorde.

Dat is wel waer. * Mer de onweten ſchap die den lidtmaten Chriſti dooz de kranckheyt der natuerẽ aenhangt, kan niet belettẽ dat God ſyn ghenade in hen beſeghele, als het inde Beſnydeniſſe der Joodſcher kinderkẽs klaerlick geſchiede. Ja God verklaert by deſen middel te meer ſyn ghenade in de Ghemeynte, ende verweckt by dien alle menſchen

Gen. 17. v. 12

tot

tot meerder danckbaerheyt, als sy de selue ghenade namaels verstaen.

Van den Nachtmaele CHRISTI.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

Het is een heylighe instellinghe Christi, in de welcke hy den Gheloouighen, door het eten des ghebroken broods, en de het drincken des wyns, wtdruckt, en de in hen beseghelt de gheschinkte vergheuinghe der sonden, door de verdienste synes ghebroken lichaems, ende wtghestorten bloeds.

mat. 26. b. 26
mar. 14. b. 22
Luc. 22. b. 19
1. Cor. 11. b. 23

Vraghe.

Hoe luydt de insettinghe Christi van d'Auondmael?

Antwoorde.

1. Cor. 11. b. 23

De Heer Iesus in der nacht doe hy verradē ward, nam het brood: Danckte end brack het end seyde: Neēt eett: dit is myn lyf dat voor v ghebroken werdt: Dit doet tot myner ghedachteniſſe. Desghelycken nam hy oock den drickbeker na den auondeten, end seyde dese

dese drinckbeker is het nieuwe Testament in mynen bloede: Dit doet so menighmael als ghy den drincken sullet tot myner ghedachtenisse.

Vraghe.

Waerom heeft Christus syn Nachtmael ingheslelt, ende heeft ghewilt dat men't onderhouden soude?

Antwoorde.

Op dat de gheloouighen te beter beschermt souden wesen *teghen de listen des duyuels: die de selue door d'last der sonden beswaert synde, tot wanhope, oft tot valsche remedien der saligheyt soeckt af te leyden. *Luc. 4. a 3.

Vraghe.

Hoe werden de gheloouige door d'oprecht ghebruyck des Nachtmaels gheholpen?

Antwoorde.

Na datter men een sekere prys onser verlossinghe is, *namelick de dood Christi, in de welcke hy syn lichaem aen den outaer des cruycen voor ons opgheoffert, end syn bloed voor ons wtgheslort heeft: so heeft hy syn Nachtmael tot eenen seghel deser onwtspreekelicker weldaed ingheslelt: Ende op dat wy desen *Ephe. 1. d. 7. 1. Tim. 1 b. 6 Esa. 53. b. 5. Joan. 6. f. 21 Mat. 27 d. 35

soeten smaeck ende vrucht synes Nachtmaels te beter souden gheuoelen, end in onse herten te vaster drucken, * so heeft hy het eten des ghebroken broods, syn ghegheuen ende ghebroken lichaem: ende het drincken des Kelex, syn vergoten bloed ghenaemt. So dat de gheloouighē de ghedachtenisse des doots Christi in het Nachtmael houdende, so seker syn in het gheloone, door de werckinge des heyligen Gheests, dat haer sondē door Christum vergheuen syn, als sy sekerlick het brood daer nutten, end den kelck des Heeren drincken.

Luc. 22. d. 19
1. Cor. 11. c. 23

Vraghe.

Waer af werden wy in het Nachtmael meer vermaent?

Antwoorde.

Onses dienst, so wel tot God, als tot onsen naesten. Ten eersten, dat wy altyd danckbaer syn tot God voor so groote weldaed. Ten anderen, *dat wy ons van alle valsche Godsdienst afscheyden. Ten derden, dat wy alle cruycen, om Christi naems willen ghewilligh lyden. Ten vierden, ⋆dat wy broederlicke liefde sullen tot malcanderen bewysen, ende den armen na onse vermoghen mildelick bystaen. Ten lesten, dat wy ons van alle sondē,* voor de welcke

1. Cor. 10 c 14
2. Cor. 6. d. 17
1. Pe. 2. c. 17
Ephe. 5. a. 2.
1. Cor. 15. a. 3
Rom. 6. a. 2.

Chri-

Christus hem seluen in de doot opghe-
offert heeft, † neerstelick wachtē sullen.

Vraghe.

Sondighen sy oock, die sonder ernsti
ghe ouerdenckinghe deser dinghen ten
Nachtmale wt eender ghewoonte oft
anderstins toegaen?

Antwoorde.

Ja sy grouwelick, wie sy oock syn,
want sy syn schuldigh aen den lichaem
end bloede Christi, hen seluē het oordeel
etende ende drinckende, om dat sy het
lichaem Christi niet onderscheyden, dat 1.Cor.11.v.29
is, de weerdigheyt der offerhande des
lichaems Christi niet recht ouerlegghē
en bekennen. Daerom moet een yeghe-
lick sick te voren proeuen.

Vraghe.

Waerin is dese proeuinghe ghelegen?

Antwoorde.

Aldereerst, in de warachtighe kennis-
schap ende leedschap onser sonden. Ten Rom.5.v.15.
anderen, in't gheloone Jesu Christi,
*dat hy alleen ons door de kracht syns
doods, van der verdoemenisse verlost
heeft. Ten lesten, in het ernst voornemē
eens beteren leuens: *ons wter herten Mat.5.v.44
versoenende mit alle menschen: † quyt- Luc.17.v.3.
scheldinghe begheerēde van alle de ghe
ne die wy misdaē oft vererghert hebbē,

Mat. 18 c. 21 *ende oock vergheuende dē ghenen, die teghē ons eenighsins misdaen hebben.

C Van der straffe der sondē, inder Ghemeynte.

Vraghe.

Du seydst te voozen van't ghebzuyck der Chzistelicker straffen, dat dat selue den Sacramenten toeghedaen moet wesen: so leg my dan wt, wat dat de Chzistelicke straffe sy?

Antwoozde.

Mat. 18 b 15 1. Coz. 5 b. 4 † Heb. 3. c. 13 *Het is een heylighe ozdinancy Chzisti in syn Ghemeynte, †dooz de welcke een yeghelick eenen anderen behoozt te vermanen, ende de vermaninghe van eenen anderen ghewilligklick aen te nemen of anders wt de Ghemeynte ghewozpen, ende Satane ouergheleuert te werden, als een verrott lidt der Ghemeynte.

Vraghe.

Hoe luydt de insettinghe der kercke-licker straffen?

Antwoozde.

Mat. 18 b 15 Sondight (spreeckt Christus) dyn broeder aen dy, so ga hén end straf hem tusschem dy end hem alleene: hoort hy dy, so heesstu dy

nen

nen broeder ghewonnē: hoort hy auer dy niet, so neem tot dy noch eenen of twee, op dat alle woord besta in tweeer ofdryer tuyghen monde. Gheeft hy auer hen gheen ghehoor, so seg het der Gemeynte: Gheeft hy auer der Ghemeynte gheen ghehoor, so sy hy dy als een heyden end tollenaer. Amen ick seg v, alles wat ghy op ærden binden sult, sal in den hemel ghebonden syn: end alles wat ghy op ærden ontbinden sult, sal in den hemel ontbonden syn.

Vraghe.

Wien behooztmen op dese wyse wt der Ghemeynte te werpen?

Antwoorde.

Alle de ghene, wie sy oock syn, die in haer sonden blyuē willen, ende de neerstighe vermaninghen der Ghemeynte hardneckelick verachten. 1. Cor. 5. v. 4: Mat. 18. v. 15

Vraghe.

Wat salmen van sulcke wtghewozpe nen gheuoelen?

Antwoorde.

Dat sy den duyuel syn ouergeleuert,
1.Cor.5.b.4 ende haer sonden sekerlick inden hemel
Mat.18 c 18 ghebonden syn, tot dat sy bekeert werden. Ende daerom sal een yeghelick Christen haer gheselschap, als der Heydenen ende Tollenarē schuwē: t'en waere dat hy meynde wat goets by hē door
1.the.3.d.14 syn vermaninghen te doene.

Vraghe.

Waerom heeft Christus so stranghe eē straffe in syn Ghemeynte inghestelt, ende de Apostels de selue so neerstelick onderhouden?

Antwoorde.

Niet sonder groote ende nootsakelicke
Act.5.a.5. oorsaken. Ten eersten, op dat alle Godsalighevt neerstelick in de Ghemeynte onderhoudē werde. Ten anderē, op dat de name Gods niet qualick berucht
1.Cor.5.a.5 werde. Ten derdē, ✶op dat die daer ghe
2.Cor.2.b.6 sondicht heeft, tot leedwesen ghelevdt werde, op dat syne gheest inden dagh des Heeren saligh werde. Ten vierden, op dat niemand door toelatinghe der sonden hem seluen ende andere door syn
1.Cor.11.g.31 exempel verderue. Ten lesten, ✶op dat de gantse Ghemeynte, als sy haer seluē niet wilt oordeelen, door het rechte oordeel Gods, mit tyrantschap oft valsche leeringhen, niet verstroyt, verdoruen

oft

oft wtgheroept werde. Ghelyck dat God t'allen tyden hierom syn Ghemeynte grouwelick gheſtraft heeft, end oork ſtraffen ſal, als hy noch daghelicks doet.

Vraghe.

Moet dan het quaed in de Ghemeynte Chriſti alſo gheſtraft weſen, ſonder dat ſelue tot den dagh des oogſts te laten opgroeyen? Mat. 13 d. 16

Antwoorde.

Voorwaer de ſonden die baerblyckelick gheſchiet oft bekent ſyn, moeten door de dienaers des woords ende des ſweerds gheſtraft weſen. Want God heeft de regimenten ende maghten in syn ghemeynte niet te vergheefs inghe ſtelt. 1. Cor. 12. d. 28

Vraghe.

Waerom dan heeft Chriſtus verbodē, dat oncruyt oft drauick wt te treckē? Mat. 13. d. 36

Antwoorde.

Onder den name des drauicks ſo werden ons niet de wolfuen, voſſen oft booſe dierē, die dē wyngaerd afweyden beteeckēt, mer de Hypocritē end beueynſde menſchen: welcke als ſy onder end mit de Godſalighen op groeyen, ende gheen beroerte mit openbare booſheyt in de Ghemeynte maken, ſo moeten ſy tot den daghe des Heerē gheledē

wesen, ghelyck dat de drauick, om de ghelyckenisse die hy metten korē heeft, tot den oogst gheleden werdt.

Vraghe.

Hoe sullen de dienaers des woords het quaed weeren ende straffen?

Antwoorde.

2.tim.2.a.4. ✝1.cor.5.a.4 5. ✝ Door de tydelicke ende ontydelicke predicacy des woords, end oock ✝ door de wtwerpinghe van der Ghemeynte, mit der maght Christi des Heeren, volghende syn leeringhe ende het exempel der Apostelen. Mat.18 c.17

Vraghe.

Wat quaed sal doch de Ouerheyt straffen?

Antwoorde.

Al het ghene daer door dat de Ghemeynte oft de ghemeyne weluaert beroet werdt: Rom.13.b.4 ✝ Want hy is een dienaer Gods, ende een bewaerder der Godlicker Wet, na synē dienst. Daerom moet hy de Ouerheyt vreesen, die daer quaed doet.

Vraghe.

Op wat wyse moet de Ouerheyt het quaed straffen?

Antwoorde.

Op de selue die hy van den Heere ontfanghen heeft, namelick ✝ door t'sweerd dat is, door lichamelicke straffinghen, Rom.13.b.4.

end

end de dood selue, wen het noot ware: want hy draeght het sweerd niet te vergheefs. Vraghe.

Mer sondight hy niet aldus teghen de liefde?

Antwoorde.

Neen. Want hy volght hierinne d'ordinancy Gods, die de liefde selue is. End de oorden der liefden is, datmen meer acht sal hebben op het gantse lichaem, dan op sommighe verrotte lidtmaten. Vraghe.

Magh dan een Christen d'officy der Overheyt bedienen?

Antwoorde.

*Ja hy: End is't oock schuldigh te bedienen, so hy oordentlick ende behoorlick daer toe beropen werdt, †want het is een ordinancy Gods, ter stichtinghe der Ghemeynte grootelicx dienende. Daerom Christus *end de Apostels hebben de Overheyt in haren dienst ghelaten, oock na datse gheloouigh ghewor-den syn: ⋆ende men moet voor de selue een ghemeyn ghebed doen, op dat wy een stille ende gherust leuen leyden moghen, mit aller Godsalighevt ende eerbaerheyt. Vraghe.

1. Cor. 7. d. 20.
1. Pet. 2. f. 13
† Ro. 13. f. 2.
mar. 15. d. 43.
Mar. 8. b. 6.
Act. 10. f. 34
end. 13. b. 12.
2. Tim. 2. f. 3

Na dat nv van den wtwendighen teecken der kercken ghenoegh gheseyt

Du is,

is, seg doch, wat dat de naevolghende Artikel, van der Gemeynschap der Heyligher, bediet?

Antwoorde.

Dat is, Ick gheloove ende bekenne, dat alle de Heyligh̄e ende gheloovigh̄e,
Gala. 3. b. 8. alle weldaden Christi, onder sick ghe-
Col. 3. b. 11. meyn hebbē ✶sonder eenigh aensien der
persoonē, want wy syn alle in hem een.
Gala. 5. a. 6. Waer wt oock een ghemeynschap der diensten onderlinghe is spruytende?

Vraghe.

Wat is, Ick gheloove de verghiffenisse der sonden?

Antwoorde.

Dat is, Ick bekenne dit voordeel oft preuilegy te wesen der Gemeynte Chri
Eph. 5 f 26. 27 sti, waer af ick een lidmaet bin, ✶dat alle leuende lidmaten der seluer, een seker end volmaeckte quytscheldinge der son
Rom. 7 b. 28 den hebben, om Christi wille, ✶hoewel dat in haer vleesch gheen goed woont. Mer ouer alle ander menschē die ghe-
Io. 3 c 18. 19 leuende lidmaten Christi syn, ✶blyft de gr̄aschap Gods, ouermits dat sy meer de duysterheyt dan het licht beminnen, end niet gheloouen in den eenighen Sone Gods,

Vraghe.

Wat is, Ick gheloove de verrysenisse des vleeschs?

Ant-

Antwoorde.

Dat is, Ick gheloove dat alle menschen, hoe seer sy oock tot puluer gheko men syn, *ten wtersten daghe in haer eyghen lichamen verrysen sullen tot eē ontsterffelickheyt: als wy dat gheloouē in Christo gheschiet te wesen. ✶Meer de lichamen der ghener die dan noch leuē, sullen haestelick verandert werden, ende de onsterffelickheyt aen nemē: Daerom belyde ick, dat sy † mit den Sadduceen grouwelick dwalen, ende niet bekennen de Schriftuere end de maght Gods, so vele als'er wt haer blind vernuft de verrysenisse onses vleeschs verloochenen.

Joā. 5. c. 38.
1. cor. 15. ℣. 52
Ezech. 37. c. 10
Phil. 3. d. 21.
1. thes. 4. d. 15
27.
1. cor. 15. ℣. 51
† mat. 22. c. 29

Vraghe.

Wat is, Ick gheloove dat eewigh leuen.

Antwoorde.

Dat is, Ick gheloove dat allen Godsalighen na dit * leuen van end by God berepd is een ander leuen, † d'welck eewigh is: *In d'welcke de sielē der Godsalighē syn, van datse van hier verschey den: † de welcke wederom mit haer eyghen lichamen in eenen ooghenblick ver eenight synde, * sullen eewelick by den Heere wesen.

Mat. 25. c. 34
† Joā. 5. d. 24
Philip. 1. d. 10
*Apoc. 6. c. 9.
Lu. 16. c. 22.
† 1. cor. 15 ℣. 52
1. thes. 4. d. 17

Vraghe.

Wat salmen dan van den sielen der godlooſen gheuoelen?

Antwoorde.

Dat

is, seg doch, wat dat de nauolghende Artikel, van der Gemeynschap der Heylighen, bediet?

Antwoorde.

Dat is, Ick gheloove ende bekenne, dat alle de Heylighē ende gheloouighē,
Gala. 3. b. 8. alle weldaden Christi, onder sick ghe-
Col. 3. b. 11. meyn hebbē * sonder eenigh aensien der persoonē, want wy syn alle in hem een.
Gala. 5. a. 6. Waer wt oock een ghemeynschap der diensten onderlinghe is spruytende?

Vraghe.

Wat is, Ick gheloove de verghiffenisse der sonden?

Antwoorde.

Dat is, Ick bekenne dit voordeel oft preuilegy te wesen der Gemeynte Chri-
Eph. 5 f 26. 27 sti, waer af ick een lidmaet bin, * dat alle leuende lidmaten der seluer, een seker end volmaeckte quytscheldinge der son-
Rom. 7 b. 28 den hebben, om Christi wille, * hoewel dat in haer vleesch gheen goed woont. Mer ouer alle ander menschē die gheē
Io. 3 c 18. 19 leuende lidmaten Christi syn, * blyft de grāschap Gods, ouermits dat sy meer de duysterheyt dan het licht beminnen, end niet gheloouen in den eenighen Sone Gods,

Vraghe.

Wat is, Ick gheloove de verrysenisse des vleeschs?

Ant-

Antwoorde.

Dat is, Ick ghelooue dat alle menschen, hoe seer sy oock tot puluer gheko men syn, *ten wtersten daghe in haer eyghen lichamen verrysen sullen tot eē ontsterffelickheyt: als wy dat ghelooue in Christo gheschiet te wesen. * Mer de lichamen der ghener die dan noch leuē, sullen haestelick verandert werden, ende de onsterffelickheyt aen nemē: Daerom belyde ick, dat sy ‡ mit den Sadduceen grouwelick dwalen, ende niet bekennen de Schriftuere end de maght Gods, so vele als'er wt haer blind vernuft de verrysenisse onses vleeschs verloochenen. Vraghe.

Joā. 5. c. 38.
1. cor. 15. g. 52
Ezech. 37. c 10
Phil. 3. d. 21.
1. thes. 4. d. 15 27.
1. cor. 15. g. 51
‡ mat. 22. c 29

Wat is, Ick ghelooue dat eewigh leuen. Antwoorde.

Dat is, Ick ghelooue dat allen Godsalighen na dit * leuen van end by God bereyd is een ander leuen, ‡ d'welck eewigh is: * In d'welcke de sielē der Godsalighē syn, van datse van hier verscheyden: ‡ de welcke wederom mit haer eyghen lichamen in eenen oogheblick ver eenight synde, * sullen eewelick by den Heere wesen. Vraghe.

Mat. 25. c 34
‡ Joā. 5. d. 24
Phlip. 1. d. 10
* Apoc. 6. c. 9.
Lu. 16. e. 22.
‡ 1. cor. 15 g. 52
1. thes. 4. d. 17

Wat salmen dan van den sielen der godloosen gheuoelen?

Antwoorde.

Dat

Luc.16.l.24 Dat sy oock der ghelycken *van hier verschepdende, van stonden aen in het helsche lyden komen: de welcke oock mit haer lichamen wederom sullen vereenight werdē, *op dat sy mit den duyuel, end synen Enghelen in d'eewigh vier ghewozpen werden.

Mat.25.b.41
Joan.5.l.29.
Dan.12.8.2.

Vraghe.

Hoe sullen wy ons vraghen om van der eewighe verdoemenisse der godloosen verlost te syne, end het eewigh leuen te beeruen?

Antwoorde.

Wy moeten onse leuen ende ghelooue neerstelick stellen na de voorseyde thien Ghebooden ende Artyckelen des Christelicken ghelooffs, mit een ghedueright waken end bidden.

C Van het bidden.

Vraghe.

Wat is bidden?

Antwoorde.

Het is, mit een vierighe begeerte des herten, door de beweginghe des heyligen Gheests van God den Vader, na synen wille, hulpe begheeren, in den name Christi.

Vazghe.

Mer wat forme sullen wy volghen

in

in het bidden?

Antwoorde:

Die ons Christus mit dese woorden gheleert heeft:

ONse Vader, die daer biſt in dē Hemelē, Gheheylight werde dyne name. Mat. 6. b. 9. Luc. 11. a. 1.

Dyn Koningkryck komme,

Dyne wille gheſchie op aerden, als in den Hemel.

Gheef ons huyden onſe daghe licke brood.

End vergheef ons onſe ſchulden, als wy vergheuen onſen ſchuldenaren.

End leyd ons niet in bekoringhe.

Mer verlos ons vandē booſen.

Vvāt dyne is dat Koningkryc ke, ende die kracht, end die heerlicheyt in eewigheyt, Amen.

Vraghe.

Wat verſtaeſtu mit deſen woorden, Onſe Vader die daer biſt in den hemelē?

Antwoorde.

Wy

Psal.50.c.15 ro.8.c.26.27 Luc.11.b.9. Wy werden hier vermaent, *dat wy God onse nood, mit een vast betrouwen moghen end behooren aen te roepen, aenghemerckt dat hy ons helpen wilt ende vermagh, wt dien dat *hy ons een goed end almaghtigh Vader wesen sende, ‡ in den hemel woont, heerschappende ouer alle dinghen.

Mala.1.b.6 Mat.23.a.9 ‡ esa.66.a.1.

Vraghe.

Wat is, Gheheylight werde dyne name? Antwoorde.

De name Gods, is God selue, end wat hem de Schrift eyghentlick toeschryft. *Desen name dan alleen, ende niet dē onsen, begheerē wy eerlick ouer de gansche wereld verheuen ende ghepresen te wesen in onse herten, woordē, end wandelinghen. Ende wederom dat te niet ghedaen werde, *al het ghene dat desen eerlicken name Gods verhindert oft verdonckert.

Psal.86 b 12 act.4 f 29.30

Vraghe.

Wat is, dyn Koningkrycke toekomme. Antwoorde.

*Het Koningrycke Gods is tweeder hande: dat een is, eē Koningkrycke der ghenaden, door d'welcke hy hier in ons door synen Gheest na syn woord regneert. ‡ Dat ander is een rycke der glorien, door d'welcke hy mit den synen

Luc.11.c.20 ende 12.d.31 Col.1.a.5.6 Ro.14.c.17. ‡ dan.2 g 44 1.cor.15 g 54

regne ert

regneert in den hemele. Wy aenmerckense beyse in desen onsen ghebede.

Vraghe.

Hoe so?

Antwoorde.

Want wy hierin ten eersten begheerē, dat door synē Gheest wy alle, de gantse wereld ouer, syn woord end wille verstaen, beminnen ende volghen moghē: het rycke des duyuels ende des Antichrists gantselick vernielt synde.

Ten anderen, dat wy alle vergancke licke dinghen deses leuens verachtēde, *na de hemelsche neerstigh staen, ende eyndelick verweruen. Col. 3. a. 2.

Vraghe.

Wat begheeren wy als wy bidden, dyne wille gheschie op aerden als in den hemel?

Antwoorde.

Ouermits dat onse boose wille ons verhindert, dat wy den naem Gods niet heyligh maken, noch oock tot de veruoorderinge syns rycks ghesint syn: so begheeren wy hier nv van God, dat hy ons een versakinghe onses boosen willen gheue, op dat wy ons altyd synē goeden wille onderwerpē de: *den seluē alleene aenmerckē ende volghen, ‡ ghelyck de Enghels in den hemel doen. Rom: 7. c. 15. Gala. 5. c. 17. Psal. 51. a. 7. Luc. 9. c. 23. ‡ Heb. 1. b. 7.

Vra-

Vraghe.

Wat is, Gheef ons huyden onse daghelicke brood?

Antwoorde.

Ghemerckt dat wy so gheschapē syn, dat wy sonder dese wtwēdighe dinghē niet leuen konnen, ende dat wy die selue in ons niet hebben, * noch oock mit onse sorghfuldigheyt verkryghen konnen: so begheeren wy dan ‡ hier onder den name des broods, dat ons van God ghegheuen werde al het ghene, dat hy ons tot den daghelickschen kost ende noodwendighe onderhoudinghe deses leuens bekent nootsakelick te wesen.

Mat. 6. d. 27
Luc. 12. d. 25
‡ psal. 104. b 14. 15.
1. Tim. 6 b. 8

Vraghe.

Wat is datter volght, Ende vergheef ons onse schulden? ꝛc.

Antwoorde.

Mit desen woorden begheeren wy van God quytscheldinghe aller sondē, end betuyghen dat wy onsen naesten al so vergheuen wten herten, als wy begheeren dat ons God vergheue.

Vraghe.

Zyn wy dan schuldigh allen menschen te vergheuen:

Antwoorde.

Ja wy ontwyffelick. T'en sy dat wy eewelick vergaen willen: * Want God ver-

Mat. 6. b. 15
ende 18. d. 35

vergheeft niemandē, dan die synen naesten wten herten vergheeft. Ende dat sal ons niet swaer wesen, is't dat wy ouerlegghē, * hoe lief ons Christus heeft, ende hoe veel hy ons daghelicks is vergheuende. Ephe. 5. a. 2. Coloss. 3. c. 13 Joan. 15. c. 13

Vraghe.

Wat gheuoelstu dan van de ghene die eenen anderen veronghelycken?

Antwoorde.

Is't dat sy gheen verghiffenisse haerder sonden van God verweruen, * die veronghelickt synde eenen anderen niet vergheuen: veel min sullense die verweruen, die haren naesten metter daet of woorden beschadighen, oft dat mit heymelicke listen door alderhande oorsakē soecken te doene. So sullen dan wy niemand veronghelyckē, end wanneer wy veronghelyckt syn, so sullen wy van herten vergheuen. Want de vergheuinghe is eē seker ghetuyghenisse in de herten der gheloouighen, dat hen God ghenadigh wil wesen. Mat. 18 d. 35

Vraghe.

Wat bidden wy, als wy segghen, Ende leyd ons niet in bekoringhe?

Antwoorde.

Ten eersten, Dat ons God bescherme van alle bekoringhē, * mit welcke psal. 39 ende 51 Mat. 4. a. 3.

ons Satan door alle oorsakē soeckt tot
† 2.pe.2.b.9 sonde te bringhen. Ten anderen, † dat
hy ons bescherme in medespoed ende te
ghenspoed, op dat wy daer door van
hem afvallēde, door wanhope ende op-
gheblasenheyt in de sonden niet ver-
smooren. Ten lesten, dat hy ons in alle
bekoringhe brachtigh make, om die sel
ue te wederstaen, ende ons gheue te vol
herden in alle godsaligheyt,

Vraghe.

Wat is, Mer verlos ons vanden
boosen?

Antwoorde.

Mit dese woorden onse ghebed be-
sluytende, begeeren wy van God be-
schermt te wesen van al het ghene dat
onse saligheyt is verhinderende. End in
sonderheyt * van Satan, die aller boos-
1.Pet.5.8. heden oorsprongk is. Die welcke ons
allerley soeckt te siften ende verslinden.

Vraghe.

Wat is, Want dyne is dat Koning-
rycke? &c. Antwoorde.

Daer mit verklarē wy, waerom dat
wy ellendighe menschen so groote sa-
ken vā God den Vader derren eysschē:
Psal.50.a.1. namelick, * dat hy alleene zy die alder-
magtighste Koningk aller koninghen:
sonder wiens wille da er niet gheschien
kan

kan: * wiens eere het oock aengaet, dat hy ons die hem bidden verhoore. Psal. 103. c. 14

Vraghe.

Wat is, Amen?

Dat is, het ghesciede. * Want het is als een versekertheyt dat wy onse ghebed wtē hertē ghesprokē hebbē, end dat het verhoort sy van God den Vader, om Christi willen. Sy bidden dan niet recht, end spreken haren Amē beueynsdelick, die door een ander dan door Christum, den Vader aen roepen: oft die mit de lippen sonder verstand of herte bidden: of oock niet bidden na den wille des Heeren. 1. cor. 14. d. 16.

* * *

Een Christelicke vermaninghe tot den Ouderen, end die in de plaetse der Ouderen syn, van het rechte opbrenghen der kinderen.

DE Ouders syn huydē daeghs seer slap ende traegh in het godlick opbrenghen haerder kinderen, de welcke sy grootelick verderuē, door een vleeschelicke liefde ende toegheuinghe, welck een oorspronck is aller boosheden, die daghelick d'ouerhand in de wereld hebben: Daerom hebben wy, Christelicke Ouders, voor ons ghenomen, mit korte woorden d uwes ampts te vermanen, in het recht opbringhē uwer kinderen: op dat ghy door d'exempel der valscher Christenen niet bedroghen werdet, die hen seluen laten duncken datse goede vaders ende moeders syn, is't dat sy alleen haer kinderen van alle vleeschelicke dinghen voorsien, niet achtende de rechte godsalighe opbringhinghe in de kēnisse ende vreese Gods. Welck noch tans hooghelick van God dickmael dē

Het is een deel Gods dat mon de kinde

Oude-

Ouderen ghebodē werdt, alsomen leest Exod. xii. xiii. Deut. iiii. vi. Psal. lxxviii. End Deut. int. xi. cap. Leert, (spreeckt God) de kinders die gheboden, op dat sy daer af neerstelick spreken, als ghy t'huys syt, ende als ghy op den wegh syt, als ghy slapen gaet, end als ghy opstaet. End die heylige Paulus vermaēt oock de Ouders aldus: Voetse op, door de leeringhe ende straffinghe des Heeren. Mer eylacen, dese ghebodē Gods werden daghelicx luttel gheacht, ende niet veel te herten ghenomen. D'welck God nochtans niet onghestraft laten wilt: mer sal ontwyffelick in eewigheyt verderuen die by dese gheboden Gods niet stellen willen. Waer af hy eenē spieghel tot den eynde der wereld allen Ouderen ghestelt heeft, den hooghen Priester Heli, die so haestelick ende grouwelick syn Priesterschap, * ende leuen verloren heeft, alleē om dat hy syn kinders niet scherpelick ghenoegh ghestraft hadde. Hoe sullen sy dan de straffe Gods ontvlieden, die haer kinders inde boosheyt, ende onwetenschap Gods sonder eenighe sorghe, laten opgroeyen? Alle Ouders dan die de straffe Gods willen ontulieden, datse neerstigheyt doen, om haer kinders van ioncx in der kennisse

rē Godswoord leeren sal.

Ephe. 6. a. 4.

Straffe der Ouderen, die haer kinders niet Godlickē op brenghen. 1. Sa. 2. c. 12. end 4. d. 18.

Het is dē kin derē schadigh datse nz Chzi stelick opghe bzocht werdē

der waerhept op te bzenghen: anders sullen sy niet alleen hen seluē, mer oock haren kinderen, in siele ende lichaem, schadigh wesen. Want de aenghebozen boosheyt der kinderē, werdt, dooz t'ghe bzeck der Chzistelicker opbzinghinghe, gheuoedt end ghesterckt metter tyd so grootelicx, datse alderhande vzuchten der boosheyt is vooztbzenghende. Sy werden, hardneckigh, opgheblasen, loghenaers, dzonckaerts, hoeriaghers, dieuen, verachters des Vaders ende Moeders, ende aller godlicker dinghē: Waer dooz het dickmael kompt, dat sy grootelicx van God, oock in dese werelt, ghestraft werden: ghelyckmen in den Pzophete Jeremias, * ende inden exempelen van Ophnes ende Phinees siē magh: En is't dat sy sick dooz lichamelicke cruycen niet beteren, so werdē sy eewelick verdomt. Gala. v. Ephe. v. Die dā syn kinders eenighsins lief heeft, hy salse, in de weghen des almaghtighē Gods, mit alle neerstighept van iongx opbzenghen: end so sal God hem ende syn kinders seghenen, wāt hy heeft ghe spzokē dat hy bermhertighept doet aen veel duysenden, die hem lief hebbē, end syn ghebooden houden. Dooz aldus danighe chzistelick opghebzochte kinders,

Jerem. 2. 1. Sa. 2. d. 18

Exo. 20. b. 6

ders, werden Vader ende Moeder in haer ouderdom verblydt end getroost.
Een wyse sone (spreeckt Salomon) verblydt synen vader: End dupsent kinders (seyt Ecclesiasticus) syn niet te ghelycken by eenen die goet is.
Maer dese verblinde wereld heeft op dese dinghen gheen acht, de kinders in siele ende lichaem mit quade seden, ende slappe onderwyslinghe, verderuende, soverre als sy tot ryckdom ende eere deser wereld kommen moghen. Maer wat doen doch de kinders, oft eenighe menschen, met het goet end ryckdommen als sy het opperste goet, te weten: de oprechte kennisse ende vreest Gods, niet hebben? Waer sonder, de mensche mit het goet, tot alle boosheyt, gulsigheyt, hoererie, hoouerdigheyt, gierigheyt, ende dier gheliycke veroorsaeckt werdt. Ja die ongodlicke kinders, beghinnen ten eynde haer ouders te verachten, ende haer dood, om t'goets wille te begheeren. * Ryckdoemen syn distels: de kennisse Gods, is eene verborghen schat end kostelicke Peerle. Alle die ouders syn dan onuerstandigh, ende beminnen haer kinders niet oprechtelick, die hen distels voor

Psa.10.a.2.
Eccle.16.a.3.

Van het goet der kinderen.

Mat.13.c.22

Eccle.5.c.11 13.14. kóstelicke peerlen vergaderen. * So is oock ryckdom onseker ende wanckelbaer, by gheenen seker meester blyuende, mer werdt dooz water, vier, oozloghe, end veel andere middelē, haestelick wegh ghenomen: so datmen niet weten kan, wien't men vergadert: Mer Gods woozd end de waerheyt blyft in eewighept. Daerō ghy Chzistelicke Ouders, sult bouen al sozghfuldigh wesen, vooz de rechte, gheestelicke end eewighe erue uwer kinderen, te wetē, vooz de kenisse ende vzeese Gods. Dese erue vooz uwe kinderen bezozghende, vzeest gheē ghebzeck der tydelicker dinghen, God sal so veel toe werpen, als hy bekennen sal, y ende uwen kinderen saligh te wesen. De heylighe Pzophete Dauid ghe

plal. 37.c.26 tuyght ons hier af mit dese woozdē: Ick heb den rechtueerdighen niet verlaten ghesien, noch syn saed bzood soecken. Het is dē Chzistenē wel gheoozloeft, erf goed den kinderen achter te laten, so verre sy dat godlick vergaderen, end de gheestelicke erue, te weten de kennisse Gods, vooz al, haren kinderen bezozghen. * ghelyck als Abzaham, † Ezechias * ende Tobias ghedaen hebben. Welcke godlicke mannē, alle Ouders schuldigh syn te volghen, end hzer kin-

Gen.18 c.19
† Esa.38.
* Tob.4.b.7 8. ende 13 a 6

ders

ders van ionck aen, in de weghen des Heeren te leyden. Sonderlick alsmen aenmerckt, waer toe dat ons God kinders gheeft, end hoe weerdigh dat sy in syn aensehyn syn. Want God verleentse, alleen op dat syne naem daer door vereert, ende syn ryncke vermeerdert sou de moghen wesen. Hoe sullen dan de Chzistenen sick niet schamen, dat door haer kinders, het ryncke des duyuels, by haer schuld, vermeerderen soude? Sullē sy door haer slappicheyt, van de tempelen des heyligben Gheests, end ledekens Chzisti, namelick haer kinderen, tempels ende lidmaten des duyuels maken? Die Heydens sullen ons verooz deelen, beteren wy ons niet. Want sy hebben so vyerigh gheweest, * in haer duyuelsche Godsdienslen, datse haer eyghen kinders tot haer afgoden, door het vyer gheoffert hebben. End sullen de Chzistenen haer kinderkēs Chzists onsen Salighmaker niet op offeren, mit een opzechte godlicke opbzenghinghe in de kēnisse ende vzeese Gods, sonderlick na datse te vozen Chzisto, door het ghetuyghē des Doops, toebehoozē?

De weerdigheyt der kinderen.

Leu. 18. c. 21. ende. 20. a. 2. 2. Re. 16. a. 2. ende 21. a. 6. Iere. 32. c. 35

Wat ozdē men in't opbzenghē der kinderen houden sal.

End op dat een yeghelick van v, Chzistelicke Ouders, versta, wat de rechte middel ende oozden sy, om de kinders

godlick op te brenghē, so will ick v oock hier af mit kozte woozden vermanen.

I. Ten eerstē, dat ghy te minsten vooz al den Catechismum selue konnen sult. Want niemand kan een ander leeren, dat hy selue niet kā. Waer in een groot ghebzeck is ouer al.

II. Ten anderen, so moet een yeghelick Vader ende Moeder de kennisse der waerheyt niet verberghen vooz syn kinderē, mer de selue t'allen tyden, daer in, na de mate haers verstands, onderwysen, gelyck het hier bouē bewesen is.

III. Ten derden, so moetēse haer kinders, niet alleen mit woozden, mer oock mit goede exempelē des leuens, in alle plaetsen end tyden leeren, op datse dooz quade conuersacy de selue niet ontstichten:

Mat. 18. a. 6 Want het ware beter, dat pemanden eenen molensteen aen den hals ghehanghen ware, end in de diepte des Sees ghewozpen, dan dat hy een kleyn kind soude ontstichten. Mer de kinders werden ontsticht, so dickmael sy ongodlicke wercken der ouderē hoozen oft sien. Want hoe konnen de kinders begrypen, dat dzonckenschap, twist, onreynigheyt, afgoderie, ende der ghelycke quaed syn, so sy haer ouders, in de selue sonden dagelicks sien leuen.

Ten

Ten leſten, als nv de kinders wat groot werden, datſe de ouders niet bequamelick leeren konnen, ſo ſullenſe die by eenen Godlicken man ter ſchole ſtellen, dieſe als een Vader in de rechte kennisſe Gods leeren, vermanen ende straffē ſal, end in dē Catechiſmo voor al alſo oeffenen, datſe oock opentlick daer vt, in de Ghemeynte antwoorden konnen. Die deſen middel der opbringhinghe ſyner kinderen neerſtelick volghen wilt, ſal ſonder eenigh twyffel inde ſelue ſyn bly ſchap hebben, ende de eere Gods, ſal door ſe totter ſtichtinghe der Gemeynte Chriſti grootelick vermeerdert werden Amen. IIII.

¶ Een morghenghebed
in d'opstaen.

O Bermhertighe Hemelsche Vader, ick dãcke dy dat du in deser nacht so trauwelick voor my ghewaeckt heefst: dy biddende dat du my wilst ver stercken mit dynen heylighen Gheeste die my voortaen gheleyde: op dat ick desen dagh, sampt alle de daghen myns leuens bestelle tot alle gherechtigheyt end heyligheyt. End wat ick in handẽ neme, dat myn ooghe altyd sie om dyn eere te verbreydẽ, alle voorspoed myns handels van dyner segheninghe verwachtende. End op dat ick sulcke ghenaede van dy verkryghe, wil my (volghende dyn belofte) vergheuen myne sonden die my hertgrondelick leed syn. End verlicht my myn herte: op dat ick (alle wercken der duysternissen afgheleyt hebbende) als een kind des lichts in een nieuwigheyt des leuens wandele in aller godsaligheyt, Amen.

¶ Een auondghebed
in t'slapen gaen.

HEmelsche end bermhertighe Vader, na dat het dy ghelieft heeft de

nacht

nacht voor des menschen ruste te schep-
pen, wil my de ghenaede doen, dat ick
in deser nacht so ruste, nae dē lichaeme,
dat myn siele (mit dyner liefde beuan-
ghen synde) altyd tot dy opwake, niet
verghetende de groote weldaden die sy
van dy ontfanghē heeft, op dat by dien
myn consciency oock huer gheestelic-
ke ruste hebbe. End op dat het vleysch
door te veel slapens, niet verweckt wer
de tot sonden, wil my bystaen mit dynē
heylighen Gheeste, dat ick teghen alle
listen des duyuels, so nae dē gheeste, als
nae den lichaeme onbeuleckt blyue: op
dat myn slapen gheschie tot dyner heer
lichevt. End om dies willen dat dese
dagh niet voorby is sonder teghen dy
grootelicks gheseydight te hebben: ghe
lyckerwys het nv alles bedeckt is mit
duysternissen, die du sendst op erden:
wil oock ghenadelick bedecken alle my
ne sonden. op dat ick daer door van dy-
nen aēschyn niet verueremt werde: door
onsen Heere Jesum Christum, Amen.

¶ Een ghebed voor den eten.

O Heere, in wien de volheyt aller din
ghen is, wil dynen seghen strecken
ouer

ouer ons dyn aerme dienaers end ons heylighen de gauen die wy van dyner mildheyt ontfanghen: op dat wy se soberlick end danckbaerlick, nae dynen goeden wille bruycken end by dien dy bekennen Vader end oorsprongk aller goedheyt te wesen, in sonderheyt altyd souckende het gheestelicke brood dyns woords, daeraf onse sielen eewelick ghespyst werden, door onsen Heere Jesum Christum, Amen.

¶ Een dancksegghing nae den eten.

O Bermhertighe vader wy dancken dy voor alle weldaden die wy tot nu toe van dyner milde hand ontfanghē hebbē, ghelyckerwys wy oock doen voor dat du ons teghēwoordelick heefst ghespyst. end in sonderheyt dat du ons herboren heefst in een hope van een beter leuen, welck du ons heefst ghe openbaert door dyn heylighe Euangelium, dy biddende dat du niet toelatest dat onse herte ghewortelt sy in dese ver ganghelicke dinghen. mer dat wy altyd hoogher sien, verwachtende onsen Heere Jesum Christum tot dat hy verschyne t'onser verlossinghe, Amen.

☞ Eynde des Catechismi.

1220. c. 39
3

Een korte onderſoeckinghe des gheloofs, ouer de ghene die ſick tot der Ghemeynte beghe-uen willen.

Coloſſ. 3. c. 6.

☞ *Het woord Chriſti woone rijckelick in v, in alleley wijſheyt.*

Ghedruckt te Londen, by Jan Daye, den 3. Julii. 1561.